

SA'AFIAFIGA o le AGANUU ma AGAIFANUA a SAMOA

Lāua Sāmoa

Aiono Papalitele Faalaitaitaua

ma

Leiatuaalesa Aiono Papalitele Lolomatauama Peseta Faalaitaitaua

Fa'atonutusi

2

1. 'Upu Tomua

4

2. Vāega I : SĀ'AFI'AFIGA O LAUGA SĀMOA

8

Fue ma le To'oto'o

8

Sa'afi'afiga o le Lauga Sāmoa

9

Lauga Fa'afetai

13

3. Vāega II : AUEGA O LE LAUGA SĀMOA

17

Fa'aaogāina o le fue ma le to'oto'o

17

Tapu

18

Vāega e 'autū i ai fa'aalologa a Sāmoa

20

Fa'alagiga o pa'ia o Sāmoa atoa(ao telega)

22

4. Vāega III: FA'A'UPUGA E FATUFATU AI LAU LAUGA

25

'Upu e 'āmata ai Lauga Sāmoa

30

'Upu 'āmata e tali ai Lauga a Tamalii

33

'Upu e fa'aaogā pea fa'aifo se lauga

35

'Upu e fa'ai'u ai Lauga mo ali'i ma Tulāfale

38

5. Vāega IV:FAFAU LE FATU O LE LAUGA SĀMOA

40

Nu'u o Salani 'ua malaga i le nu'u o Fasitoota

40

Ofofo alofa a Salani ma Fasitoota

40

Sā'a ili se 'ava o mālō fa'atali

41

Lauga Usu

45

Lauga Tali

51

Tufaina o le 'ava

53

Moto le 'ava

55

Tanoa Fai'ava a tupu

56

'Ava ati a Pulele'i'ite

58

6. Vāega V: SĀ'AFI'AFIGA O LAUGA SĀMOA

61

Lauga o saofa'i

61

Lauga o fa'aulufalega-Umusāga o Fale

68

Lauga o le maliu 'auala

70

Lauga o le maliu - si'i

74

Lauga o le maliu, si'i 'a le Paolo

77

Lauga fa'aaloalo

81

Lauga Fa'a-Sāmoa

86

Lauga Fa'amasinoga o le Malietoa

93

7. Vāega VI ;SINA MA LANA TUNA

97

8. Vāega VII:SOLO FA'ASĀMOA

102

9. UIGA 'O 'UPU

108

10. TOE 'UPU

116

11. Acknowledgements

119

UPU TŌMU

ʻUa sē togi le seu lagatila ma le fa'apulou i le tua-
lima. ʻUa togi foi pā tau i le 'ave le alofa o le Atua
ina ʻua taunuʻu ma le manuia le fa'amoemoe. E ui i
se tofā na fafau a 'o se fa'autautaga fili, e 'ausaga le
tūvae, e fa'asega tū launui lo tātou ola i le pule a le
Atua. Fa'afetai le Atua i lou alofa ma lou agalelei i
lau pule fa'asoifua.

Tau ia ina 'ou fa'ama'alo le matila ma le ofeloa i ou
Sā Sāmoa o le Ao Māmala. Tā'oto ia fa'a'ia o le tai
sua ou pa'ia. E lē gafa taulimaina fa'amatuaofaiva i
sa'u tupu o le I'a e iviviva. 'Ou te lē fagufagu vale lā iā
te 'oe la'u pele Sāmoa. A e 'ou te mātā'utia fa'atulou,
tulou, tulouna ia.

O le fa'amoemoe ʻua taunuʻu o le la'au o le ola lea.
ʻUa tini pā'o le uto i faiva i vai, ʻua so'o'ula le fala
ʻua tini foi le matālāga. ʻUa mae'a tāpena le tusi
o Lauga Sāmoa ʻua igoa o "*Sā'afi'afi'aga o le Aganu'u
ma Agaifanua a Sāmoa*."

'O Aganu'u a Sāmoa ʻua fausia i Tū ma Agaifanua ma
Tapuāfanua. O Sāmoa o le Atunu'u Tofi, ʻua mae'a
ona tofi, ona pa'ia ma mamalu i tupu ma tamalii,
faleupolu, sa'o Aualuma ma aualuma, sa'o 'Aumaga

ma 'aumaga, o faletua ma tausī ma le tinfu. E
fa'apea foi i ona lāe'i, taumafa, tiute tau'ave, maota
ma laoa, malafono ma lau gagana. 'O ia mea uma
ʻua tu'ufa'atasia ma fusia i le FA'AALOLO, ĀVA
FATAFATA, TOFĀ ma le FA'AUTAGA ona fa'aigoa
lea o "AGANU'U ma AGAIFANUA a SĀMOA".

E 'ese ai Sāmoa mai atunu'u uma o le lalolagi i lana
gagana fa'aaloalo. O le gagana a tupu ma tamalii a e
puipuia e faleupolu. E taliga fialogo le mauga o
Mata'utia i Salafai i se tagata e poto i le fa'aogāina o
le gagana fa'aaloalo i "Lauga Sāmoa." Ia ē mimita i
lau Aganu'u a e maise lau gagana i mamulu.

'E tagi matamomo'o le Tusitala fa'alupe naumati o le
toafa, talofa i lupe o le fōaga, ʻua le silafia aga ma
lēiloa saunoa fa'atamalii. 'O alofa'aga mōlipo mo oe.
Le tusi lea o Lauga Sāmoa e toe tīmata ai le 'Upega
Lauga. Ia 'avea o se 'amataga e fatu ai le titi.

'E lē a'oā'ia le tofā, ʻua na 'o se fa'amanatu, lau
measina i mamulu atu. 'O "Sa'afi'afi'aga o le Aganu'u
ma Agaifanua a Sāmoa" 'e mō 'oe o lo 'o mana'omia
le fesoasoani. 'E poto le tautai 'a e sesē lana atu i
ama. Ni lape o le galuega 'e matua le tu'u i'ina. 'Ā 'o

le agaga mauāluga 'ia so'o'ula aso lelei. 'Ia manuia le upega ma i 'a laulau-sasa'a le faiva.

'Ou te fa'afetai tele i le susūga Papāliitele Fa'asiu Kelly, Lei'ataualesā Fa'alaniu, afioga Tuala Talipope, le tofā Vaifale Tu'u, To'oa Cecilia, afioga ia Pesetā F. Fata. Fa'afetai, fa'afetai, tele, o lā 'outou fesoasoani mai 'ua manuia ai le fa'amoemoe.

E fa'apitoa la'u fa'afetai i lo'u tua'ā le susūga 'Aiono Lei'ataualesā Papāli'itele Lolomatauama i lona sao i lauga Sāmoa 'ua fa'ai'u ai lenei tusi i le manuia.

O le fa'ava'a matagōfie o le tusi sa tapenaina e Salamasina Patricia, le lā oso ma atumauga o Sāmoa i lanu 'ese'ese. 'O le ata o Tumua, Pule, ma To'oto'o o failauga o Sāmoa lenā sa pu'eina i le tausaga e1970 i Leulumoega i Upolu. O le susūga ia 'Aiono (Alipia) Lei'ataualesā Lolomatauama o lo 'o lā'ei i le siapo ma le 'ie mūmū, 'o ia lenā sa fai ma sui o Sāmoa e lauga i le 'ava fa'atupu i le taunu'u mai o Pope Paulo i Leulumoega i Sāmoa.

'O ia o le soā tusitala o lenei tusi 'ua tu'umālō. O le fue sina ma le to'oto'o uli, o le toe 'ulutaia sa fa'a-

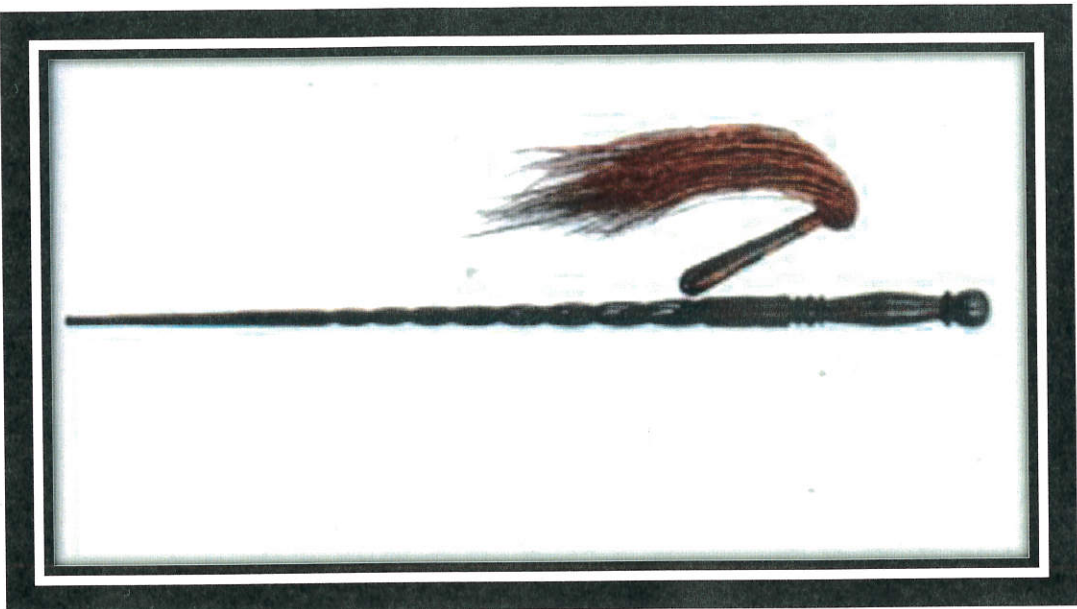
mātua i tumu i le vaogagana o 'upufai o le Aganu'u Sāmoa. Sa 'avea o le fa'atonu o le Aganu'u Sāmoa i le 'Ofisa o A'oga i Sāmoa i Sisifo. 'O ia fo'i o se Fa'atonu o Fa'amasinoga o Fanua ma Suafa i Mulinu'u. 'O se Tusitala o le Aganu'u Sāmoa i lau Sāmoa News i Amerika Sāmoa, ma le Sāmoana Newspaper o NiuSila. O le failauga mālīe o le Talalelei a Iesū Keriso.

'O le filifilia o lona ata i le fa'ava'a o lenei tusi o se mitamitaga o lenei Tusitala. 'E fa'amanatu ai lo'u tua'ā i "*Sā'afi'afiaga o le Aganu'u ma Agaifanua a Sāmoa.*" o lona fatu lea.

O lenei tusi 'ou te fai meaalofa atu ai i lalovaoa o Sāmoa. E fa'apea la'u fanau pele, Sosefina, Tavita, To'oa Cecilia, Salamasina Patricia, Sialei, La'auli Taetafe, ma Tamaālelagi 'Atonio. O alofa'aga nā mo 'outou le fanau pele. 'Ia 'outou manuia!

Aiono Papāliitele Fa'alataitaua

FUE MA LE TO'OTO'O

O MEA TŌTINO IA O LE LAUGA SĀMOA.

VĀEGA I – SĀ'AFI'AFIGA O LAUGA SĀMOA

SĀ'AFI'AFIGA O LE LAUGA SĀMOA

ʻUa taʻatia i pāga le tautiʻaga na i Salafai ʻa e vagana i Tupua le tautalaga na i Attua. ʻUa tafa ata o Taulalei. ʻUa agimalū ai fisaga i le mauga o Aluga, ina ʻua aʻe ʻauomanū ʻa e ʻua tafea ʻauomala. Lo tā fia paʻi i le vaiioletama ʻa e paga lea o Liʻoāfa ma Liʻolaga.

ʻUa faō taulaga peau fai sope o le mulivai ʻa e seʻe liliʻa ai Saveasiuleo ona o le tai ʻua oʻoʻo. ʻUa liliigo le tai o Alo, ʻua loloma le tai o Tigilaui, ʻua manino le tai sua, ʻua fotu pule le tai o Tumua. Tau ia ina ʻou sĀua i le vā ina neʻi ʻou malaga loa, ʻa e seʻi ʻou āfea ina lape o ʻupu i sala gagana.

ʻO ou Sā ma Faigā Sāmoa ʻua tāʻoto a o se ala oʻo. ʻOu te lē toe autalaina le Iʻa iviivia. E faigatā ʻoe Sāmoa o le Ao Māmala i le faʻasouga o ao ma le atu folasa i ou Lumāfatatoto ma ou Papatūloto. Tulou!

Tulouna ia le pa'ia tele ma le mamalu mauāluga o Tūmua ma Pule, 'Āiga i le Tai ma le Va'a o Fonoti. Tama ma 'Āiga, 'Āiga ma Tama.

Tulouna ia le pa'ia mauāluga o le Faleagafulu. Susū Sua ma le Vaifanua, Sa'ole ma le Launiusaelua. Susū Fōfō ma Aitulagi. Afifo Ma'opū fa'apea le pa'ia ia te oe le Itū'au mālōsi.

Tulouna le pa'ia mauāluga i le Afifoali'i, le la'au amotasi, afifo Fa'atui, le mamalu mauāluga i le 'Auva'a o To'oto'o ma 'upu iā te 'oe le Manu'atele.

Tulouna pa'ia o le Atua. Tulouna ia le pa'ia tele ma le mamalu mauāluga o le Atua. Susū 'au'auna 'a le Atua; o lo 'o nōnō manū 'auā se manuia mo Sāmoa.

Tulouna ou taeao Sāmoa, taeao na i Sauā, taeao na i Samanā, le taeao o le 'Ia Sā, taeao o puapugā sa fuli ma ālo ai Sāmoa. Taeao o le Talalelei, Mataniufegai-maleata, Faleū ma Utuagiagi, Malaeola ma Gafōāga 'ua utu ai le toto masā'a 'a e 'oa'oa i falesu ma sa'o i ma'omālie. Ou pa'ia nā Sāmoa, 'ua popo 'a o se alao'o.

O le 'ā fagatonu le malama ma vili tonu le ifi o māina; ma 'ou toli 'ulu i le fuata o 'Amitonu, talu ai le Atuāmanatu ma le Atuāfā'atu. Talofa Sāmoa, lau

Aganu'u 'ai ā se'e fa'ai'a vai tū ma aga, 'o āu fa'aalologa mamalu.

Sāmoa; o lau gagana, o pa'ia ma mamalu, o Tū ma Aganu'u ma ou Tapuāfanua e puipui malu e lau "Lauga Sāmoa." Lau measina lenā e te tiu ai o le 'ā mou mālīe atu. E i ai nei ona ou valuvaiusia a'a o le fau i lau tofā fa'atupu ma le fa'autaga poto. Toe tīmata le Upega 'auā fuaga o lalovaoa 'ua leiloa gagana fa'atamali'i.

O mo'omo'oga o le tusitala nei moe mamao le atamai o Atio'o i le tōfa loloto ma le fa'autautaga fetu'una'i. O lau Aganu'u Mamalu i āga fa'aaloalo ma fetalaiga, 'ua tā'ai fa'afala talu le poto fou. 'Ua lē o se tuli 'ua vale po 'o se fagufagu vale, a e maleifua maia le pele ina nei aveā suiga o le olaga 'ua tā i ai nei ma mea e lelea ai lo tā pale.† Anini, Anini, Aveavai.

Sāmoa e, toe tīmata le upega 'aua fuaga o lalovaoa o i ma 'o. 'Ia ati le 'ava a e totō le 'ata. 'Ia manū fa'aifo mai lagi 'i ou faiva o "Lauga Sāmoa." Talosia ia punitia vaiali a 'e talā vaiola. E motu le 'ula e to'ulu le asoa 'a o lau Lauga Sāmoa(gagana) e tumau e o'o i le fa'avavau.

Sā'afi'afiga nā o le Aganu'u ma Agaifanua a Sāmoa.

Afoga Falenaoti Malia Sosefina Tuala Kalolo-Aiono Papalitele

LAUGA FA'AFETAI

Fa'afetai a Aiono ma le fanau ona o le alofa fa'aalia i le vala'au pa'ia a le Atrua i le Afoga Falenaoti Malia Sosefina Tuala Kalolo-Aiono.

'A e 'ou te lei pa'i i le vai o le Malietoa na i le Tuamasaaga na momo'o i ai le tupu, ou te fa'apoipoi lili'a fa'alā'au tūvanu i ou Sā ma Faigā. 'E faigatā 'oe Sāmoa o le Ao Māmala i le fa'asouga o ao ma le atufolasa, i le pa'ia mauāluga o ou Lumāfatoto ma ou Papatūloto, i le afio 'ō Le lā'au amotasi, afio ali'i Fa'atui ma To'oto'o, mamalu o le Faleagāfulu ma Ma'opū, le pa'ia i le Usoga a Tumua ma Pule, Tama ma 'Aiga, 'Aiga i le Tai ma le Va'a o Fonoti. Susū fa'afeag'āiga Taulagi o lo 'o tatalo mo se manuia o Sāmoa. 'O ou pa'ia nā Sāmoa 'ua nū'unu'u atu fa'atini o tausala. Taea o le atunuu'u, taea o puapuagā; taea o le Talalelei 'ua tatou sa'o ai i ma'omālie 'a e 'oa'oa i faleseu. Tulou, tulouna lava.

'Ua fano nei le ata o le fetū na ta'i ina 'ua fa'autu i tuāfanua le tagi a le manu lagi, 'auā 'ua ifo i manū a e mapu i vaimālie, 'ua tūloto ai nei a'u i le vaigalu ona o le ulufia o ou a'ao i lou alofa tula'i. 'Ua mafua ai ona sāua oe i peau o le ala, 'a e le fefe ai le alofa.

A 'e fa'apito augafa se leo, 'e avea ai lenei avanoa 'e momoli atu le fa'afetai tele, 'ona o lou agalelei ma le alofa fa'aalia i ō mātou taimi o le matuitui 'o le tigā, 'ona 'o le vala'au pa'ia a le Atua i le Tinā, le Afioaga Falenaoti Malia Sosefina Tuala-'Aiono Papali'itele.

Fa'afetai tele i lau susūga Rev. Mark ma le Faletua ma le Ekalesia Metotisi i Fort Lauderdale, Florida mo ulua'i sauniga o le Tinā. Fa'afetai i lau Susūga le Sea Taulafo ma le Ekalesia Metotisi i Fagatogo, Tutuila mo toe sauniga o le Tinā. Fa'afetai tele Father Pope Tuala Taetafe fa'apea Father Kolio Tumanuvao mo misasā pa'ia o le Tinā. Fa'afetai lau susūga le faifeau Lui Ah Fook Afoa o le ekalesia Molimau a leova i Niu Sila. 'O Afioaga Pa'ia a le Atua sa 'outou folafola 'upu fa'au'uina o le fa'aolataga 'a Iesu Keriso 'ua avea ma fa'amāmā 'avega i agaga mafatia. 'Ā 'o se oso lea o le Tinā i le feiloā'iga ma lona Alii o Iesu Keriso. Fa'afetai, fa'afetai, fa'afetai tele.

E momoli le fa'afetai tele i o'u 'Āiga Tupu; 'Āiga sĀ Mailetoā, lau Susūga Papali'itele Falatugatuga ma le faletua Fau'eā Gail Alailima, lau Susūga Papali'itele Fa'asi'u ma lau afioaga Galumalemana Steven Kelly, afioaga i le aloali'i Galumalemana Vainupu. Susūga Papali'itele Lagolasi ma le ma'ave fa'alupe o le 'āiga tupu.

Fa'afetai le Susūga Tūtasi, 'Āiga sĀ Lei'ataualessā, le Susūga Lei'ataualessā Vaiao, Lei'ataualessā Fa'alano, Lei'ataualessā Marie, Lei'ataualessā Leuga Turner, Lei'ataualessā Laufasa, ma Lei'ataualessā Falefatu. Fa'afetai tele lau susūga Matā'afa Feula.

Fa'afetai lau afioaga Pualoa T. Ma'ae ma le faletua Sasamamao Siātu'u i le alofa fa'aalia 'ua mauāluga ma matagōfe ai le aso o le Tinā.

Fa'afetai Orepa So'oa'emalelagi ma Simati Leali'e'e, Fiapito Leali'e'e ma le fanau mo taunafataga ma mea uma a 'o i ai Sosefina i Fort Lauderdale. Fa'afetai Tama Leao ma Luisa, Tama Jr. ma le Polynesian Show. Fa'afetai Iosefa ma Peka ma Viavia Tiūmalu, Mike Ulale ma Jim ma 'Ulu, uō ma 'aunnea manae.

La'u fa'afetai tele i lo'u Paolo Tupu, le pa'ia o le 'Āiga Sātuala, le 'Āiga Fa'alagilagi, na māsasesae ai le lagi, lau Afioaga Tuala Taetafe Kalolo, lau Afioaga Lauano, lau fetalaiaga Vaifale ma le pa'ia o le 'āiga i Maotasā. Fa'afetai tele i le afioaga i le aloali'i Afoa Kilisi ma Sonny Stowers ma le 'āiga taulagi.

'Ou te fa'afetai tele i o'u tuafāfine pele, lau Afioaga Lolomatauama Eseta Tevaga ma le fanau, lau Afioaga

Lolomatauama Patosina Ualesi ma le fanau, lau
Susuga Leota ma lau Afoga Pesetā Sialāfale.

'O le tatalo, 'ia alofa le Atua o manuia 'ia liligi fa'auā
ana fa'amanuiaga iā te 'outou 'ia sautualasi.

'O o'u 'āiga Tupu, ma o'u Paolo sili-i-lagi, fa'apea uō
ma ē na alolofa mai i le peau fa'amavae o le Tīnā. 'Ua
fa'afetai pele o feagaiga 'ua fa'amālō le alofa ma le
agalelei, 'ua ē fa'atitē a'u i le ma'a sālafa, lau teu
lea, le fula, ma le mamala o lou alofa 'ua ou sapa'ia
fa'atuā'elele. 'O le 'ā lē paleina i lo'u ulu ina ne'i
lelea i le matagi, pe sei foi i lo'u taliga ina ne'i sei
'ese tausala, pe 'ulaina i lo'u 'ua, ina ne'i momotu e
se manaia. 'A e o le 'ā teu mau i lo'u fatu.

'O toe 'upu a Mālietoa iā Tuimanu'a ina o le 'ā
taumavae. 'Ua malie, 'ua malie, 'ua malie ō. 'Ua
malie lau talo sa tū i le fusioa, 'ua malie lau tolo sa
tū i le paepaeloa. 'Ua malie lau manu sa tū i le toa,
'ua malie lau I'a sa ta'a i le vasa loloa 'auā o atu atoa
ma atu o mitiloa. O le 'ā foi Mālietoa ma le mama 'ua
lomi ma le va'a 'ua goto 'ua o'o i oa. Lagi e mamā le
pa'ia o 'āiga 'a e ola le tautalaga. Soifua.

VĀEGA II AUĒGA O LE LAUGA SĀMOA

1. 'O le igoa o le To'oto'o Lauga – "Atipouniu."
2. 'O le igoa o le Fua – "Fetalaiga Lauga."
3. Fa'aaogaina o le "To'oto'o Lauga".
 - a. Fa'aaogā le to'oto'o lauga i malae(fafo).
 - e. Mana le lauga- o lona uiga, tu'u i lalo le i'u o le
to'oto'o i le vā o le vaematua ma le tama'ivae e
soso'o ane i ai.
 - i. U'u mau le ulu o le to'oto'o e lou lima
tauagavale.
 - o. Fua lelei le mea e te u'u ai le 'au ma lou
fofoga(gutu).
 - u. Fa'afā ona tu'u i luma o le to'oto'o 'auā e
fā vāega o le lauga.
4. O le fa'aaogaina o le Fua.
 - a. Lauga i fale e lē fa'aaogaina le to'oto'o na 'o
le fua. O le lauga o le fua.
 - e. Lauga i fale e fa'afā ona lafo o le fua i luga o
tau'au, amata mai i le tau'au tauagavale e
fa'afā ona lafo i le taga e tasi ma o le lafoga

lona fā e fa'ata'oto ai i luma o le tulāfale.

i. I le fa'aaogāina i malae(fafo) fa'atasi ma le to'oto'o, o le fue e tietie i le tau'au taumatau.

o. Lauga i fafo e tā fa'afā le fue e le lima taumatau, amata i le tau'au tauagavale.

u. E fa'afā ona tā i le tāga e tasi, e amata i le tau'au tauagavale 'a e fa'ai'u i le tau'au taumatau ma fa'atitē ai. 'Ā ma'ea, ona amata lea o le lauga.

5. Tapu

a. E 'ave'ese muamua lou sei ma lau fa'asolo(ula) a 'o le'i faia le lauga.

e. 'Auā e te lammu pulu pe 'ai lole a 'o 'e lauga.

i. Tu'u lou temeteme solo ma si'i lou to'oto'o i luga.

o. Tutu'i le i'u o le to'oto'o i le vā o le vaematua ma le tama'ivae o le vae tauagavale, ma u'u mau le to'oto'o ina nei pa'u.

u. E le fa'aaogāina le to'oto'o lauga i totonu o le fale.

f. La'ei o le siapo ma le fusi lau'ia

g. Fa'alava le to'oto'o pe 'a fa'ai'u le lauga i malae.

l. Fa'alava le fue i ou luma pe 'a fa'ai'u le lauga i fale.

Sau ia, o lea 'ua mā'ea tapena ou la'ei, o lou To'oto'o ma lou Fue lea. Tago laia i lau lauga ma alo i ou faiva. 'Ia tū le ati ma mana le to'oto'o(la manuia le Lauga). 'Auā nei tūlolo le fue. O lona uiga ia 'auā nei pa'u, pe 'avea, pe to'ilalo le Lauga. 'Ia mamao ni to'oto'o gauia. O lea 'ua ē taumālae, tū sa'o ma leo tele.

'Ia alo loa i lau "Lauga Sāmoa" o 'oe o le Tūlatoa, o le Tūlāfale, o le Susūga, o le Failauga 'ua i ai le atamai i Lauga Sāmoa. Mitamita 'o oe o le Sāmoa moni, ia tū ma lelea lau fetalaiga e puipūia ai lou 'āiga, nu'u, itūmālō, mālō, ma lau ekalesia. 'O ou māmā nā. 'A 'o ni Sā'afiafiga nā o le Aganu'u ma Agaifanua a Sāmoa.

1. VĀEGA TĀUA E 'AUTŪ I AI FA'ALOALOGA A
SĀMOA I TOTONU O ALALAFAGA TA'TTASI

1. Atua o le afio'aga – Ali'i Sili o le Nu'u
2. Mammalu(malumalu) – Maota o le Ali'i o le Nu'u
3. Ositaulaga Sili – Tulāfale Sili o le Nu'u.
4. Fata Faitaulaga – Fa'alagiga o Malae o le Nu'u.
5. Vi'iga e osi ai le Taulaga – Fa'alagiga o Fa'alupega o le Nu'u.
6. Tautū Uaina – Sa'otama'ita'i ma Tama'ita'i(mo le 'ava o Alii).
7. Tautū Uaina – Sa'o'aumaga ma le 'Aumaga (mo le 'ava o Alii).

II. VĀEGA TĀUA FO'I NEI O LO 'O 'AUTŪ I AI
FA'ALOALOGA I LE AGANU'U I TOTONU O NU'U
UMA MA ALALAFAGA TA'TTASI.

- a. Fa'alagiga o Ali'i o le Nu'u
- e. Fa'alagiga o maota o Ali'i o le Nu'u.
- i. Fa'alagiga o Tulāfale o le Nu'u.
- o. Fa'alagiga o Malae o le Nu'u.
- u. Fa'alagiga o Fa'alupega o le Nu'u.
- f. Fa'alagiga o Sa'otamaita'i
- g. Fa'alagiga o Sa'o'aumaga.

III. O VĀEGA IA 'E LUA O TAMAITA'I MA 'AUMAGA
O I LĀ'UA IA E TAUTUAINA LE NU'U O ALI'I.
O le malosi'aga lea o le nu'u i mea e fai.

FA'ALAGIGA O PA'IA O SĀMOA 'ĀTOA I LE AO TELEGA

FA'ALAGIGA O PA'IA O MANU'ATELE (AO
TELEGA)

Tulouna le pa'ia o le fale'ula i Malaetele
Afio mai le afioali'i, le Lā'au Amotasi(Tui-Manu'a)
Susū mai ali'i Fa'atui
Mamalu mai le 'auva'a o To'oto'o
Alaalata'i 'oe le Manu'atele

FA'ALAGIGA O PA'IA O TUTUILA(AO TELEGA)

Tulouna le pa'ia tele o le Faleagafulu
Susū maia
Sua ma le Vaifanua
Sa'ole ma le Launiunasaehu
Fofō ma Aitulagi
Itū'au ma Alataua

FA'ALAGIGA O LE PA'IA O SĀMOA I SISIFO(AO
TELEGA)

Tulouna le pa'ia tele; 'O Tama ma 'Āiga
Susū mai
Tumua ma Pule
Itū'au ma Alataua
'Āiga i le Tai ma le Va'atau o Nafanua
Ma le Va'a o Fonoti ma le fofoga o le fua

FA'ALAGIGA O PA'IA O LE ATUA(AU
FAIGĀLUEGA A LE ATUA)

1. Tulouna ia le pa'ia tele ma le mamalu mauāluga o
le Atua. Susū mai auaua a le Atua.
2. Tulouna ia le pa'ia o le 'aufaigaluega a le Atua.
Susū mai Susūga ā Fa'afeagaiga

FA'ALAGIGA O ITŪMĀLŌ

PA'IA O LE ITŪMĀLŌ O A'ANA(AO TELEGA)

Tulouna ia le mamalu mauāluga iā te 'oe
Leulumoea(Tumua)
Susū mai Leulumoea ma le nofo ā To'o ma le Sā na
'ese'ese 'Āiga e Fā ma La'au na Fausia ma ē na ta'i.

PA'IA O LE ITŪMĀLŌ O TUAMASAGA(AO
TELEGA)

Tulouna ia le mamalu mauāluga o
Tuisamau(Laumnua)
Susū mai Tuisamau ma 'Auimatagi ma lo lua va'a na
tautai lua
Falefā na tausī e Tumua
Itū tolu o Sagaga, le Faleono o Leatigaga
Faleata ma le Gafa.

PA'IA O LE ITŪMĀLŌ O ATUA(AO TELEGA)

Tulouna ia le mamalu mauāluga o
Lufulufi(Tumua).
Susū maia Lufulufi ma lou faleupolu,
Tulanu o atua,
Ao o atua,
Uso o atua, I'u o atua, ma Atuafaigā.

PA'IA O SAVAIT(AO TELEGA)
Tulouna ia le mamalu mauāluga o Pule
Susū maia Pule Fa'avae ma Pule Tofia
Le nofo ā atiati pā o fale o Pule
'O upu ia i Pule Ono 'o Salafai

PA'IA O TUTTUILA FALELIMA I SASA'E(AO
TELEGA)

Tulouna le mamalu mauāluga; susū Sua ma le
Vaifanua
Sa'ole ma le Launiusaelua, ma oe Itū'au.

PA'IA O TUTTUILA FALELIMA I SISIFO(AO TELEGA)

Tulouna ia le mamalu mauāluga;
Susū mai Fofō ma 'Aitūlagi ma Afoga i Ma'opū.

**VĀEGA III FA'A'UPUGA E FATUFATU AI SAU
LAUGA**

1. 'Ua agimalū le fisaga i le mauga o le Aluga, a e
tautala ai le puagagana lia'iina logo le tala, 'ua logo le
na i atea logo foi le na i ama.
2. 'Ua pafuga le 'ā e pei 'o le upu i seuga gogo, 'ua
mapu'e le ti'asā, 'ua laga foi le matagi fuli afā 'auā
lo tatou taeao 'ua tā'otoga a I'a sā.

3. Tau ia ina mautū le vaiāvea ma le lautī lē putea, pei o le ūpu i le vaifanua o le Tui Atua ViMoto.

4. Ūa lē tulia afege, ūa lē tulia fo'i ala, ūa malaga le tī'a i ulupāga, o lea ūa mua i tai ūa mua i utaga ūa tau le 'ai e pei o le ūpu i le tavasaga.

5. Ūa tau mai lelei le igoa ipu o le Uluaialii, ina ūa savini fa'apuniāmānu tū o le tāsaoali'i. Ūa fetaia'i ma uso le igoāipu a Tau'ilili. Ūa fa'atū uto nei le sā'ena ūa mua atu mua mai. Ūa tini nei le uto ūa tau le 'ai e pei o le ūpu i faiva i vai.

6. 'O lo ūa sālā mulifata ūa fa'ata'oto fata, ūa tasi le fa'afitiga 'o aleaga ūa matua le tuu i le mālō o le Atua, ūa mālō afua mālō ūa maua i lau pule fa'asoifua.

7. Ūa si'i le atu a Tausunu ūa tau le 'ai, ūa tini pa'ō nei le uto i faiva o tapalega.

8. Ūa moemanū nei le ata, ūa moe fo'i i fogālefasa ūa tuana'i atuava ma atuvasa ūa sē 'ese mala i le fa'aafio mai o le faigā malaga. Ūa lē afe sē atuā o le ala, e i ai nei ona tatou fesilafa'i i le ava-fatafata na iloa e Saoluaga.

9. A o'o ina to'a 'a e fafati āuma ona solina'a lea o le seuga, 'a e tapaiipu le taeao'ula.

10. Ūa fa'apopo o ni aso uā o aso folau 'e lē mafai ona tu'ua o Saoluaga o le 'ā fo'i i fanua.

11. E ui i se tofā loloto na fa'afua, 'a e o le tofā e fa'ae'e i le tau, e 'ausaga le tūvae, e fa'asega tū launiu i le puletō ma le pule tasi a le Tapa'au i le Lagi.

12. Ūa tūvana i figota 'a e olioli livaliva, siva se'ese'e temeteme ina ūa a'e nei 'auomanū a e tafea 'auomala e i ai ona agimalū o le fisaga.

13. Ūa fa'a-manu pō'ia i ofaga le 'āiga nei i lou afio mai ma tala a'ao mai.

14. A pā-ia le pā i Fualaga, sua le tuli 'auā le ali o 'āiga.

15. Ūa fa'aosofia le manu na i Salafai, 'a e fa'atufia le manu na i Utufu, 'a e ūa sausau fia lele manu o le atutia i le Taeao Pa'ia.

16. 'Ua fana'elupe le lā, 'ua 'atoa tino o le masina, 'ua fa'alava le aniva, 'auā 'ua fepulafi fetū o le lagi, 'a e pepese fetū o le afiafi.

17. Fa'ata'i le asō, 'ua tafa le ata o Taulelei e pei o le 'upu ia Pa'iātea ma Pa'iālala. 'Ua moea'itino o Va'atausili i le ana, 'ua logo i tino ma tagi lelei fanoga o Apaula.

18. O ātu o le masina afoa, ma ātu o le masina atoa, o ātu na o le mitiloa o le teu fa'atupu a Sāmoa.

19. 'Ua e fa'atitētie a'u i le ma'a salafa. 'Ua e si'i foi le fale o Asomua i le mauga. O lau teu ma lau fa'aaloalo, le fula lea ma le mamala, o le a matou sapaia nei fa'atua ele'ele. O le 'ā le paleina i lo'u ulu ne'i lelea i le matagi. 'E lē silia fo'i i lo'u taliga e fai mo'u sei nei sei 'e se tausala. 'E lē 'ulaina i lou ua nei momotu 'e se ulafa, 'a e o le a teu i le vā o lo'u fatu ma lo'u mamā.

20. 'Ua fano nei ata o le fetū na ta'i ina 'ua fa'autu i tuāfanua le tagi a le manu lagi, 'auā 'ua ifo i manū a 'e mapu i vaimālie, 'ua tūloto ai a'u i le vaigalu ona o le ulufia o ou a'ao i lou alofa tula'i. 'Ua mafua ai

ona sāua 'oe i peau 'o le ala, a 'e lē fefe ai le alofa. 'Ua ou tū ai nei i ala ma sausau i le loloto o le moana. 'Auā 'ua tā'oto peau o le atū ava a e fa'aifo manū i Foga'a, 'auā 'ua gāfoa ata o manū sā mo'omia.

21. Tatou 'ae'ae ia lea manu 'ua ulu e pei o le 'upu i le faiva o manulāiti. 'Ua fa'ailo fo'i e le soaseu le lupemua 'ua tatou mau mālō mai le Atua. 'Auā sa tū i fagalilo le Tapa'au o le Alātatau.

22. 'Ou te lē fa'aite'au pe 'ou te fa'a-tapa'isau 'auā 'ua galu le tuā'aumafuamalu ma le taulua o lo 'o fa'afua.

23. Ina o le 'ā fa'amavae Tuimanu'a ma Mālietua ona sula lea e Mālietua le mē'au o Tuimanu'a, ma o 'upu ia a Mālietua: "Tuimanu'a 'ua mālīe, 'ua mālīe, mālīe ō. Lau fa'aaloalo 'ua mālīe lau talo sa tū i le fusiloa, 'ua mālīe lau tolo sa tū i le paepaeloa. 'Ua malie fo'i lau manu sa tū i le toa. 'Ua malie lau l'a sa ta'a i le vasa loloa 'auā o ātu atoa ma ātu o mitiloa. 'Ua malie fo'i le matinati mai vasa 'auā o le 'ava sa tū i le vaitinasā. O le 'ā fo'i Mālietua ma le mama 'ua lomi ma le va'a 'ua goto, 'ua o'o i oa."

24. 'E valavala a tūmanu; e lafulafu ā tama seu gogo, se aso fo'i e mo'o.

25. Mālietoa e, 'ā e alu atu ma avatu se tula o la'u lupe.

26. 'Ua ta'atia i paga le tauti'aga na i Salafai, 'a e vagana i Tupua le tautalaga na i Atua. 'E Mauga e o Salafai, 'ua tā'oto, 'a o se I'a mai moana. Pe i ai ni toe o Sagone?

27. O lo 'ua tī tī tā tā le apa tā o le 'au tatā. 'Ua tu'ulā fāno lā le asō. 'Ā e e'e ia i lagi tapu, 'a e mapu ane ia i Niafane le taula i malolo i le e'e o le pa'ia mauāluga...

28. 'O lo 'ua sāsā fo'i le fala ina 'ua tītī tātā tonini tonana le(saunoaga) vāgana 'ua le anini avevai le pa'ia i maotagā

'UPU AMATA LAUGA

1. Talofa Sāmoa o le pā 'ua fausala. 'Ua taia le tuluvao 'ua tafea pulu i vai. 'Ua masofa le fā, solo le falute, 'ua malepe le upegā lauga ona o le moemoe-noa ma le vae lē noatia, atoa ma le talutalu fou, ma

le laufa e lē 'āiga, 'a e maise ai le laumea toe nuti. 'E fa'apea foi tagata o Loa ma Taulapapa 'a e talu ai le tinatoa ma le tina'ava ma le sapatū motu pā i vasa 'ua tatou fagotaga 'ua tautalagia ai ululapalapa.

2. 'Ua tatou sa'a i lagi tau, 'a e siva i ma'omalie 'a e 'oa'oa i faleseu ina 'ua va'a lualua nei Pule ma Tumua ma le galuega a le Atua. 'O lo 'ua a'e le faiva, 'ua ao le upega, 'ua tapena mea mātūtū i le fale, lafo i le talitali. 'Ua ē tōpule i so tatou 'olo puni matagi a 'o so tatou paolo e tau i le lagi, 'auā Sāmoa i le nōgāmanū ma le fa'autugātagi i le Tapa'au i le lagi.

3. 'O Sāmoa o le vaofilifili o le fue lavelave, o le I'a e iviviva, o le fale e tulutulu i tao 'ua so'o ona ta'iao 'Ou te le fagota lā ma le sao pe 'ou te fulisia ulutao. Tau ia ina ou lafo fa'a'aufala e pei o le 'upu i le faiva o Togialugaga e faigata le ie o 'au'afa ia Sāmoana. 'E pa'ia fo'i le fale tulutulu i moana, 'ua so'o'ula le fala 'ua tini le matālalaga. O le 'ie o le mālō 'e mai le 'āmataga na soifua ai tagata, a e maise le 'au'afamau pe'ā tatala.

4. 'Ou te le seu tafilia le ga'a, 'a e 'ou te seu matā-to'aga 'auā le fuifui 'ua totō ifo i maotagā. A'o alofa'aga molipō i 'ata o le 'ava 'ua fulifaō. Talofa i lupe tūpola 'ua nā 'o na leo pū-alili, 'ua le silafia aga

fa'atamalii 'a e mais e ai 'ua leiloa saunua fa'atamalii. 'A e 'ua le va i atiga 'ua le va i Avagalima i fesilafaiga mamalu a le atunu'u. 'A e mais e le puipuiga o ao o le atunu'u i ona Tupu ma Tamalii atoa ma Faleupolu. Sāmoa, o 'oe o le ao mamala, talofa i lupe o le foaga, 'ua na o na tagi i le saufua 'ua le iloa ni matua

5. Sāmoa laga ia le mulipapaga, sua le tuli i muliāo 'a e tu'u le tuli i muliānō, 'auā fuaga o lo 'o lalovaoa 'i i ma 'ō. 'Ua mautū nei le vai'avea ma le Lauti lē putea e pei o tala i le vaifanua o le Tuiatua Vimoto. 'Ua te'a i lagī le fetū ta'i matagi 'auā 'ua pa'ia le lau 'ele'ele 'ua sā fo'i le sami. 'O sā ma faigā o Sāmoa 'ua ta'oto a'o se ala o'o, e leai se na te toe fagufagu vale i ai, 'auā o si o ta lima lava e pa'ia si o ta mata. Talofa i le 'au puputoa sa sālila mālō 'ua fale nei i toafa, e leai se soli fa'avae. 'Ua tofafa i malae a e mapu i falematū. A'o se fau tali le Tofā ma le Utaga poto. Sāmoa ia tumau i lou tulaga fa'atamalii. 'Ia ati le 'ava a e totō ona 'ata. Ia manū fa'aifo mai lagi, 'a e soifua le fuifui o le fuaga. Sāmoa ia u'u mau lau Tū ma Aganu'u Mamalu mai le 'amataga e o 'o i le gata'aga.

6. 'Ua se togi le seu laga tila ma le fa'apulou i le tua lima. 'Ua togi fo'i pā tau i le 'ave le alofa o le Atua 'ua tatou fesilafa'i ai nei i pu'e o manū 'a e lē 'o pu'e o

mala. 'E ui i se tofā na fafau a o se fa'autautaga fili, e 'ausaga lē tūvae, e fa'asega tū launui lo tā ola ma le fa'anoemoe i le puleto a le Silisili 'Ese.

7. 'Ua lē 'o se futu o le taetafe o le vasa lea, 'ua le 'o se tama fo'i a le fe'e na fa'afalele, 'a o le tama lava a Tutula ma Tutula. E gase toa a e ola pule. E manatua le alofa a e le manatua fa'alāeō.

8. A fuli mai lou tua a e tō'ulu timuga, 'ua lē 'o se ua na afua mai muga a'o loimata nā o 'Apa'ula, e maligi mai i le muga o Vaea, o alofa'aga mo oe Tui-o-Savalalo. Vaea e, se'i 'e alofa maia 'ua satia le ali'i-ō-āiga. Se 'i e gagana maia po 'o se manuia ea po 'o se malaia. Le to'elau e, se'i agi maia e momoli fanoga o 'Apa'ula; Moea'i-tino-o-Va'atausili e, ala maia 'ua agaleagaina le Ali'i-ō-āiga.

'UPU 'ĀMATATA E TALI AI LAUGA I SAUNOAGA A TAMALII

ALII TĀUA

1. 'O le 'ā tofā i fale'ula le malelega, a e utupupū(se tuleiga) le sega'ula le agaia.

2. 'O lo 'ua ifo le sega'ula(i se tulleiga) po'o se saunoaga tū tafa'itoa.
3. 'Ua ifo nei le (toāali'i) faiva o ali'i.
4. 'Ua pa'ū le malelega, e manusina lē soā le afioga malele i le Tūpu.
5. 'Ua pa'ū le susūga fa'alele i taeao toto'a, taeao manino.
6. 'Ua fa'aifo le seuga a sega'ula i le mauga o 'ula, 'a e talatu'ū le tafaōga i se fa'alelega fulu i tū o le taeao.

TULĀFALE TĀUA, MATUĀ FETALAI

1. Sa si'i nei le va'atele o lea 'ua tau i lona papa tūlotō(se fetalāiga po'o se susūga) ia te oulua Tūmua.
2. 'O lo 'ua a'e nei le seuga a tautai(i se fetalāiga) i lau tofā le matua.
3. Mapu ia i fale matū le fetalāiga po'o le susūga

TULĀFALE TV'UA

1. 'O lo 'ua ifo le tuamafa-filimalae i se fetalāiga a se o Tu'ua(fa'alagiga o le Tulāfale)
2. 'Ua tūaoa nei se vagana(tufala)
3. 'O lo 'ua sili na'a nei se fetalāiga i lau tofā se o Tu'ua i le (fa'alagiga o le Tulāfale)
4. 'O lo 'ua ifo i atimalie se fetalāiga i lau...
5. 'O lo 'ua ifo nei i tanugāmutia se vagana
6. 'Ua olotū le lupe mālīe 'ua tūlima tūtula ina 'ua a 'e nei le seuga sega'ula i le mauga o Utumanu'a.

'UPU E FA'AAOGA PE 'Ā FA'AIFO SE LAUGA

'Ua se togi le seu lagatila ma le fa'apulou i le tuālima e pei o le fetalāiga i le seuga a Ulumu ma Lefao seu.

Sa e seu nei i falemua ao matou seu i tuāfanua. 'Ua leai se tulimanu e te le'i asia. 'Ua e asia uta lata mai ma uta mamao. 'Ua 'e sua le aulapauta 'ua e sua foi le aulapatai, 'ua mālō fai le faiva.

'Ua tini pā'ō le uto e pei o le fetalaiga i le faiva i vai. 'Ua fa'aifo ai nei le ga'aloa i lona taomagamutia ina 'ua mapu nei i Niafane ma le taula i malolo e pei o le fetalaiga i le va'a o Sanālala.

'Ua a'e nei i fanua le fa'atamasoa-alii a tautai alii, 'ua sili mea foi le seuga.

'Ua fa'aifo nei le tuamāfa-fili malae, 'ua tūlima foi le lupe tū i lona tula. 'Ua mapu i fale matū a e epa i ou se'etaga malū.

'Ua talatu'u nei le tafaoga. 'Ua fa'aifo-i-ati-mālie le vagana ma le fetalaiga. 'Ua feso'otai nei ta'iao, 'auā 'ua tala-tuavalu lau o le fō. 'Ua mānava le toali'i o faiva sa fa'alele nei le lupe mālie i lo outou taeao mamalu.

Seu mai lā'ia i lona mapu a e talana'i mālie fetalāiga Mapu foi i vai'avea e pei o le fetalaiga i le Vimoto ma le lauti le putea.

'Ua fa'aifo i le faga a e olioli le soāseu ina 'ua ifo le fuifui i le ga'a 'a e fa'i foi o le ifo i faga 'a o le a'e i fogāoa, 'auā foi 'e a'e i le tī a e ifo i le nonu, e ifo foi i Li'o a e ea i Fuiono.

Mapu ia i falematū lau fa'atautaiga, o lea sa e fagota nei i tai e lua 'auā pa'ia masani o Sāmoa. 'A e tainane le itūpa pa'ia o le Atua.

Fa'afetai i le fetalaiga ma le vagana, o le afioga lava lea i 'aiga ma tama ia e afi'o mai.

Tofā ia i Faleula le vagana 'ua opea nei i le maota, a e se'i taumafai faleupolu nei 'auā sou fa'aleagatonu 'E lē māmā i 'aiga nei ma faleupolu, lou afi'o mai 'auā lo tatou taeao fesilafai. 'Ā maua se tasi ona fa'alēagatonu lea o se vagana ma matou palepale ma fonofa'apipi'i e pale la'e ai, i lē na seu i lupe mua o le taeao.

'Ua agimalū fisaga i le mauga o Aluga. 'Ua taliga e fia logo foi le mauga o Mata'utia na i Salafai. Tā'oto lā'ia fa'a-I'a o le taisua le malelega, e manusina e lē soā. Sau se taimi paū le Susuga Tūtasi e agatonu ai le malelega 'ua opea nei i maota.

Sāmoa e, sasa'a ia le sa'aga, 'a e silafaga i le pā sina
'auā 'ua fana'e lupe le lā 'ua 'ātoa tino le masina 'ua
fa'alava fo'i le aniva. Sagai ane lā'ia e fai ou faiva.

'O lo 'ua ifo le faiva o manusina 'a e 'ua a'e le toalii o
faiva, 'ua te'a le filipou a ali'i 'a e 'ua fa'amanusina le
soā le tuleiga. Tau ina 'ou ufitia magamea 'ua fa'alele
manu o le vateatea, 'ua liligo le fogatia, 'ua usu manu
i le tia 'ua sã se lupe e lē fausia ona toe fa'aagiagia..

'UPU E FA'AIU AI LAUGA

MO ALI'I

1. 'Ia matafi le lagi, 'ia to'a ao valevale i le afio mai. . .
2. 'Ia lagi e mamā, ma ia mamao ni ao taulia i le afio mai. . .
3. 'Ia mamao ni ao lealea ma ni ao gasolo i le afio mai. . .
4. 'Ia mamao ni lagilagi ā, ia mamao ni fa'atafa gasegase. . .

5. 'Ia tū ma lelea ni ao e'e i le afio mai. . .
6. 'Ia mamao ni tuāta'afalu i le afio mai. . .

7. Ia mamao ni fa'atafa gasegase ma ni apulusia i
tofaga i le afio mai. . .

MO TULĀFALE

1. 'Ia "auā nei usu le fonu i lau fetalāiga . . .
2. 'Ia "auā nei tūlolo le fue pe gauia to'oto'o i lau fetal'āiga . . .
3. 'Ia mamao ni laumea toli e le matagi i lau fetal'āiga . . .
4. "Auā nei solo le falute pe solo le fue i lau fetalāiga , pe tafea pulu i vai

'UPU FA'AI'U LAUGA O LE 'AVA

1. O le'ā tatou alo i le agatonu. E ui ina 'o'ona 'ava
'a e 'ua sui magalo i le alofa o le Tapa'au i le Lagi.
2. Tatou alo 'ava , 'ua māi 'ava 'a e 'ua suamalie i
le alofa o le Atua.

VĀEGA IV FAFAU LE FATU O LE LAUGA SĀMOA

(Nu'u o Salani 'ua malaga i le nu'u o Fasito'outa)

Pe afai 'ua taunu'u se Malaga i se nu'u ona logo loa lea 'e lē Tu'ua o le nu'u o matai o lona nu'u. 'Ia tofu le matai ma le 'ava (tugase) ma le fono 'o le 'ava

(*tupe, mea 'ai*). Ona potopoto loa lea o matai uma i le fale o le Tu'ua ma fai ai le saofaga o "Ava ma Mea'ai". Ona fa'atoā alu ai lea o le usu a le nu'u i le maota po 'o se laoa o lo 'o nonofo ai le Mālō.

'Ua ulufale le usu a le nu'u. 'Ua lulu lima ma fa'atalofa ma le Malaga. 'Ā uma loa ona nofoia lea o le isi itū o le fale e le nu'u usu a 'o le isi itū o le nu'u Malaga. Mo se fa'ata'ita'iga. O le nu'u o SALANI 'ua malaga i le nu'u o FASITO'OUTA, i Upolu.

Ofofo alofa a Fasito'outa ia Salani le nu'u malaga. E fa'apea atu 'upu a Fasito'outa i le malaga. "Afio maia ma tala mai a'ao o le pa'ia o le 'Āiga Sā Fenuunui'vao ma lā 'outou Tama. Malu mai le mamalu o Sātā'ele'ava ma le lā nofo. 'O 'upu lava ia iā Falealili, Tuatagaloa, Meleisea, ma le Tamaita'i (Leilua), Talo

ma le 'āiga Sā Talō". *E mafai fo'i ona fa'upu 'upu i fa'apenei* – "Afio mai Satele ma alo o Fanene. Tofuiofoia ma Talolema'agao ma 'upu ia te oe Falealili." (*O le Gafatasi o Fuimaono*).

Tali a Salani – "E'ia le pa'ia o Sātuala ma le latou tama. 'Ai'ono ma le tauifa Sā-'Ai'ono; o le Lā'au na fausia e A'ana. Afio mai Le'aupepe ma Sā Leaupepe na lima matua i le 'Āiga Sātuala. Susū mai Su'a o le ma'opu o Nafanua. Afio mai Toleafoa o le fa'asisina ma le Ta'a-Uso. Malu mai le falefitu ma le nofo itu'āiga. Malu mai le igoā Matua lau fetalaiga Tau'auve'a." *E mafai foi ona fa'upu 'upu i*. "Afio mai 'Āiga ma Fasito'o ma le fetalaiga ia Tau'auve'a."

E alaga 'ava le nu'u tali. O le taimi e uma ai 'upu a le Malaga, ona alaga 'ava loa lea o le Tulāfale o Fasito'outa 'ua fa'apea ana 'upu: "Lo tatou nu'u saili se 'ava 'auā mālō fa'atali". *Ona vala'au loa lea o le tulāfale 'ua fa'apea mai.* "Sau se 'aumaga, taule'ale'a e fa'asolo(toso) le fala 'ava". *E amata mai i le tala o Ali'i ona fa'asolo mai lea o le fala se'ia aofia uma i ai 'ava o le nu'u o Fasito'outa.*

Ona si'i loa lea o le fala 'ava i luma o le tulāfale o le Malaga o lo 'o nonofo i le atualuma o le Maota po'o leLaoa. E iloga le tulāfale o le Malaga e folafolaina le 'ava na te pōina le fala ma fa'apea mai "AVA", ona tu'u ai lea o le fala 'ava i ona luma. E folafola 'ava le nu'u Malaga. O le taimi nā o'o ai le fala 'ava i luma o le tulāfale o le Malaga ona fa'apea lea o ana 'upu amata: "Ua pa'ia fale nei 'ua pa'ia foi ma fafō 'auā 'ua fesilafa'i sega'ula ina 'ua nofoia nei muliau-olo-olo, 'ua e'e mai le pa'ia o le 'aiga o sā-Fenuunivao ma le latou Tama. 'Ua maliu mai le tofā i le matua, le fetalaiga ia Tofuiofoia, o 'upu lava ia i le nofo i vāega ia Sātā'ele'ava ma Falealili."

'O lo 'o e'e tapuai foi Sātuala, le 'aiga Fa'alagilagi, o le 'aiga o Tupu, 'aiga o Nofo ma 'aiga o Papā. Tama ma ō latou 'aiga, 'aiga foi ma ā latou Tama a'e tausia ou pa'ia na e le Falefitu ma le fetalaiga ia Tau'auve'a, 'a e matua le tu'u ia Leulumoega. Fa'agafua ia lo'u nofoaga 'a e magalo le leo o le 'au'auna. 'A e sei o'u liliu ane i lau fa'aaloalo ma lau pule 'ua tōtō tetele lea 'ua 'ou sapaia fa'atua-'ele'ele, 'auā 'ua e Ali'i-Taeao ma le taeao-usu. Lea 'ua opeapea nei lau fa'aaloalo i le Maota ma le malu. O

le lumā'ava-si'i o lea o le 'ā 'ou tautala i ai: O le 'ava e faigata, o le 'ava fitifiti, o le 'ava e tū ma 'alo i le timu ma le lā. O le 'ava o le fa'a'ele'elega ma le vele-velega, o le 'ava o le fa'amālōsiga, o le 'ava sa tū 'a e fa'alafi. 'Ā! 'ua le poia nei Faleolo 'ua tālā measina, 'Ā lea 'ua e ali'i-taeao. Ia silasila maia le pa'ia o sā Fenuunivao ma la outou Tama, a'o se maimoaga ia Tofuiofoia ma Sātā'ele'ava.

"A'o fai 'upu ia e le Tulāfale 'a e o lo 'o fa'avasega 'ava i itu'aiga 'ese'ese. 'A mae'a ona fa'apea lea.

O le mālō lenei:

1. E tasi le Latasi
2. E valu(8) lupesina po'o tugase-au
3. E sefululima(15) 'avafelafao'i po'o tugase
4. E luasefulu(20) uga o le I'a
5. E sefulu(10) fetai-a'i-ma-uso.

'Ā ao le mālō 'ua lava ma totoe, o le 'ā fa'aauau loa la'u pule.

Ona tago lea o le Tulāfale i se lupesina ma fa'apea; "o le a te'a le Inati o le laulau(tanoa) e galutue i ai le

'aumaga o tofiga, e agatonu ai lo tatou taeao fesilasilafa'i".

Toe tago i le Latasi ma fa'apea – "o le a te'a le Latasi lea i le ipu a le Gafatasi (Fuimaono)". *Toe tago i le Lupesina ma fa'apea*, "o le a te'a le Lupesina i le ipu a Aiono". *Toe tago i le isi Lupesina*, "o le a te'a lea i le ipu a le sa'o-a'o Leasiolagi, a'o leisi Lupesina o le a te'a i le ipu a Sā-Leaupē, leisi Lupesina o le a te'a i le ipu a le matua ia Sifuiva. O le tugase lea o le a te'a i le tofā ia Tofuiofoia. A'o 'ava o totoe o le 'a manoa."

E LAGA FA'ATAU LE NUTU TALI

'Ā uma loa ona fa'asoa le 'ava ona laga fa'atau lea o se Tulāfale o Fasito'outa e saili se tasi e lauga 'auā mālō.

UPU TOMUA A LE TULĀFALE LAGA FA'ATAU

"E'e maia le pa'ia o lo'u Paolo ma lo'u fa'amalumaluga o se ala i Mālō. 'A e se'i liliu ane le

faleupolu nei i se gafa o le fale e agatonu ai lo tatou taeao fesilafa'i.

Ona liliu mai loa lea o le Tulāfale 'ua fai ana 'upu i lona nu'u. "Le mamalu o lo outou To'afitu ma le nofo 'a itūāiga 'ua fa'atau matau atu lo'u va'a. 'Ua i ai lo'u manatu 'ou te fīa lauga i le taeao, 'a e 'ou te le lima fa'aloa pe lima tusitusi. 'Auā tatou te tumua'i tutusa, o le ā o'u fa'atali atu i so outou finagalo.

Ona alo loa lea o le Falefitu i le fa'atau ma le sivaloa. 'Ua mae'a le fa'atau pa'ia ma le sivaloa ma 'ua maua nei se tasi o le 'a lauga. Lauga Usu e fā vāega.

O LE LAUGA USU.

E fa(4) vāega o le lauga au'ilili po'o le Talalala-Fa'ava'atuu po'o le Lauga e sago.

Sa fetu'utu'una'i nei muni-aō 'a e ta'ialalo le 'Ta a Sā-Saumani, 'a e logologo puiali'i i le sivaloa ma le fa'atau pa'ia. 'Auā o le tai 'ua o'o o'o ma 'ua loloto. 'Ua le alo tamala i ai le Falefitu nei ma le fetalaiga ia Tau'auv'e'a e saili se gafa o le fale. 'Ua tasi ai nei

le fa'afitiga o 'āleaga o a'u o le 'ā 'avea ma sui o 'āiga ia ma lenei faleupolu.

ʻUa pafuga le 'Ā e pei o le upu i seuga gogo, ʻua mapu'e fo'i le ti'a-Sā, ʻua laga foi le matagi fuli-afā. 'Auā o lo tatou taeao ʻua tā'otoga i'a Sā. ʻUa tatou fesilafa'i ai nei, 'e le 'o le I'u-Tila po 'o le Ulu-Lā, a 'o le pi'ama ma le ava fatafata e pei ona iloa e Sao-ulu-aga.

Vāega Muamua – O LE FA'AFITI 'AVA.

ʻUa mautū atu se 'Ata-iti, o se 'ava e le suā, o le 'ava e le fonotia. Talofa i lau pule le lava ma le a'ua'u.

Fa'atofā malie 'o le Afio'aga o Sātuala, 'o le itu o le lā, 'e mamago vanu ma fa'alaulau toāfa le Afio'aga. ʻUa mativa le tāuga a le tamāloa Atua, 'auā ʻua sā-ua i le Apevai ma le Tūvao i le Pati-le-Putea ma le Vai-'Avea. ʻUa a'a-o-gase 'āiga ma ʻua pupu'u ō matou lima. ʻUa le tūua ni lelei 'a e avatu ni masei.

Lea lā ʻua fai la'u pule, lea ʻua tō le inati o le Tanoa i le 'aumaga a Toleafoa. O le 'Aumaga o Tofiga, o le 'ā galulue i ai. Sau se taimi ona māvae lea o le lupe

ma le upega, o le Lega fo'i ma le Malesina. Ona 'alaga lea 'o le galu, 'a e tapa ipu lo tatou taeao.

Tapa se Ipu 'auā Sā-Fenuunivao i lenā Talaga 'Ātoa. Liliu mai i lea Talaga 'Ātoa, Tapa se ipu iā Sātuala. Taumafa sau 'ava Tofuiofoia. Taumafa se 'ava a Sātā'ele'ava. Taumafa fo'i se 'ava ia Tau'au-ve'a. Taumafa se 'ava i le Falefitu nei. A 'o se sualofi o totoe e fa'asafua lea ma la outou 'au'auna.

Vāega Lua – O LE FA'AFETAI

'O lou lāto-i-le-tai ma lou va'a tau-mai-i-gatai, a 'o le sami e guttugutu ma vanu- vanu. ʻUa tu'ugāmau le-ōsoa ai le Atunu'u, a 'o tupu, o tamali'i ma fale-upolu, o le 'au puputoa 'o ē faia mālō ma galuega a le Atua ʻua ō fa'alologo. O lou lāto-i-le-'ea, o lo 'o i ai faititili ma uila, o matagi fo'i ma afā ma pogisā.

Fa'afetai le Atua ʻua tā'oto le au-peau, o peau-tā, o peau-ala, ma peau-lagava'a. ʻUa e 'eu fo'i le peau i alatele o le ma'atui ma le ma'atala. ʻUa e muā'au ma muli'au, ʻua e fa'atautaia le malaga. O lenei ʻua matou feiloa'i i āva-o-Matagofe. Matou te vi'ia ai lou alofa ma lau pule fa'a-soifua.

Vāega Tolu – O TAEAO

E tele taeao 'ua masani ai Sāmoa. O le taeao na i Sauā ma le taeao na i Samanā ma le aso na i Gamō.

'O taeao o Lotu. O le taeao na i Matāniufeagai-maleata. 'O le taeao na i Faleū ma Utuagiagi. 'O le taeao na i Malaola ma Gatoāga.

E leai sē 'ē fa'asapi-lima i taeao o le Atunu'u e fa'apenā fo'i taeao o le Talalelei. 'Ua feso'ota'i ai nei ma 'ua utu ai le toto masa'a, a e fesilafai ai nei i le āva-fatafata.

A 'o le taeao sili ma le tāua, o le Taeao lenei. O le taeao 'ua fesilafai ai nei Sā-Fenuunivao ma Sātuala. 'Auā, 'ua e'e mai lo'u Paolo ma so'u fa'amalumaluga. O le taeao sili lenei na tautala ai Tavita. Se mea e lelei ma le matagofie o le nonofo fa'atasi o uso.

Vāega Fā – O LE POGAI O LE MALAGA. (*so'o fa'a-nu'u po'o fai ā*) O le e'e mai ma le tala-mai-o-ā'ao o le Afioaga i le 'aiga Sā-Fenuunivao, e lē tunoa faiva o

le nu'u, e leai fo'i se niu e falala fua, 'ua falala ona 'ua agi i ai le matagi.

O le tatou faiga 'aiga 'ua lafo mai lou a'ao tu'u atu lo'u lima, 'a e lē se mea fou. O le 'aiga 'ua leva ona fa'avae e tuā ma o tatou matua 'ua saga mai iā Pouli, 'ua fai i lagi le tuligasia a le 'aiga o Sā-Tagaloa-Lagi. 'Ua tofā i malae le Upega Lauga na latou fa'avae le 'aiga lenei.

Tulouna, o le 'upu e tō ia te a'u' ona o nofoaga fesua'i a 'o fa'avae 'e leai se fa'avae o tatou Mātua 'ua suia, e tumau pea e o'o i le fa'avavau.

Ia fa'afoga maia pe sa'o ā a'u. Tuia'ana Tamaālelagi ia Namoa'itele fa'ae le gafa o Tuala Tamaālelagi. Tuia'ana Tamaālelagi ia Vaetofaga fa'ae le gafa o Salamasina, tafa'ifā lenā Itū o le tatou 'Aiga. O le fa'avae lenā o lō tatou 'Aiga. 'A e afai e sesē ia pule oe, a 'o le lauga o le a fo'i. (*Faiālea a Salani ma Fasito'outa*)

E lē 'ai loloa lā tatou mafutaga, e i ai le aso o le 'ā tatou tete'a ma fa'avae ai. 'Ā tatala le filiāli'i

talo-lua Tuna ma Fata. Ia e folau i lagi mamā, a 'e matou tapua'i atu i lagi mamā. Tau ina ia mātafi le lagi ma ni tuāta'afalu ma ni lagi-ā 'auā Sā-Fenuuivao. E'e tapua'i foi i Lagi-e-mamā 'auā Sātuala.

Ia mamao ni to'oto'o gauia ma ni fue-pa'ū 'auā lau fetalaiga Tofuiofoia. Ia mamao ni laumea toli i savili 'auā Sātā'ele'ava. 'Auā nei usu le fono iā Tau'auve'a ma le Falefitu nei. Tatou alo 'ava o vai na mai 'a 'ua suamalie i le alofa o le Atua. SOIFUA.

LAUGA TALI A LE MALAGA I LE LAUGA USU A LE NU'U

E muamua ona fai le fa'atau a Tulāfale o le Malaga e pei foi ona faia e Tulāfale o le Nu'u Tali. 'Ā uma loa le fa'atau ma 'ua maua se tasi, o le Tulāfale ta'ita'i malaga o ia lea o le 'ā Lauga. Lauga Tali i le Lauga Usu.

LAUGA TALI

'Ua fa'aifo nei le tuāmafa filimalae. 'Ua mapu i lona taomaga-mutia. 'Ua fa'afisaga agi-mālie, 'Ua logo i tino ma tagi lelei. 'Ā! 'ua malie Faga-i-pa'au, 'ua malie foi le Faga-i-lalau, 'ua atu-ē le Faga-i-foa. O lo 'o 'ua tatafe ālia 'ua susua foi vai-papa, 'ua susua foi ma vai-logo-ua.

'Ua loloma nei le tai-o-alo, a e manino le tai sua, a e fotu-pule le tai o Tumua. 'Ua tālā nei Measina 'ua e suatia nei le 'aulapa-uta, suatia foi le 'aulapa tai. 'Ua 'e Ali'i Taeao ma usu fa'aaloalo lo outou To'afitu ma le matua o Tau'auve'a.

'Ua to'ia nei le laulau a Tumua i lau pule tō ma lau pule fa'aaloalo. O lo 'o silafaga atu nei 'Āiga. 'O 'ava o fa'a-'ele'ele-aga ma lau fa'amālōsiga. 'O 'ava na tū 'a e lasi ta'i. 'O 'ava o ipu sa fa'a-tōfā i maota, a e moe i laoa. 'O lea 'ua fai i ai le pule a le Malaga 'auā 'ua lava.

ʻUa tō nei le inati o le tanoa, ʻua galulue i ai le
 ʻaumāga-lima-tōʻaga. ʻĀ maeʻa le galuega a le
 Tausala ma mavae le efu-male-fau ona ʻalaga lea o le
 galu. Tau-aʻao ipu o le taeao, e tapa ipu ʻauā o ipu,
 ma ʻalaga foʻi ʻava ʻauā o ʻava.

E lē o sē uā na faʻa-puaveta poʻo se ūa o se tofo-
 gā-fanua. E leai lava a ʻo le ūa na mafua mai maua.
 O le tofā na liliu i Alofisuia ma Salani. Sa taumate
 pe tua mania le faʻamoemoe; ʻauā o le foe e faʻaeʻe
 i le tau, e saʻasaʻa le faia, ʻā e peitai o lea ʻua tatou
 fesilafai i Matagofie.

O le tala a le Tusī Paʻia, o le faʻamoemoea ʻua
 taunuʻu o le lāʻau lea o le ola. ʻUa ititi ʻupu i mala ʻa
 e ʻua tele ʻupu i manū. Mua ia mea i Matāutu-Sā,
 mua ia le Atua ʻauā ʻua tatou fesilafai nei i lagi e
 mamā ma le soifua lelei. O le uta a faleupolu e ioe
 loʻu taofi ma ou solisoli muli-aʻao i lou finagalo e
 uiga i taeao. ʻAuā e lē sili a ʻe le tasi taeao i le isi, o
 ia foʻi taeao e tāua i lona lava taimi. E taofi o le ʻā
 tā maea e tasi i le taeao ʻua ʻe fetalai i ai.

ʻUa ʻe faʻatāʻoto le alāfua ma le alatuʻu i lo tā vā ma
 lā tā faigā ʻāiga. ʻOu te ʻioe ma ʻamene foi i ai. A ʻo
 le lauga o le ʻā foʻi.

Ia tū leova i lō tatou vā, a taʻape le fuāmanusina ʻia
 taʻape i lagi-mā. Eʻe tapuai Sātūala, ia mamao ni
 gauolosāʻa. Fou talu le Uto, folau Sā-Fenuuivao i
 le lagi mamā. ʻIa manuia lenā itū o le maota soifua
 lenei itū o le maota, ʻa e oʻu ola. Tatou alo ʻava ʻua
 māgalo ʻava i le alofa o le Atua. SOIFUA

TUFAINA O LE ʻAVA

*E lua ʻauala e tofia ai se Tulāfale poʻo se isi foʻi na te
 tufaina le ʻava. E tofia e le Tuʻua o le nuʻu usu. Pe
 tofia mai i le faʻatau a le Nuʻu Usu ma le Nuʻu Malaga.
 Ona faʻapea lea o ʻupu a le tufa ʻava.*

ʻUa motu nei i le lagi le fetū taʻi matagi ʻua faʻaifo le
 gāʻaloa i le tuʻulima. ʻUa se togi le seu lagatila ma le
 faʻapulou i le tualima, ʻua mālō, ʻua mālō fai le faiva,
 i lo tatou taeao fesilafai. ʻUa pei o le fale na ʻi Amoa,
 e lau i ʻula ʻa e pou i toa, ʻa e paepae lei. ʻUa lafo ia
 nei ata o Fiti ʻauā ʻua itea maua o Salāfai.

'O lou lā tō i le tai ma lou va'a tau mai i gatai, 'ua taumaiolelei le igoa ipu a Tauliili a e lalago fa'atasi le igoa ipu a Sā-Tupuā. 'O lo 'o lagi e mamā Sātuala.

Sa tu'utu'u lima nei le vai o Li'ava'a, o le 'ava o le fesilafaiga 'auā lou afo mai. 'Ua ali'i-taeao 'āiga a e usu fa'aaloalo faleupolu. 'O lea 'ua tau-a'aoina 'e le Tausala, 'a ma-tū fau ona 'alaga loa lea o le galu 'a e tapa ipu lo tatou taeao fesilafa'i.

O-o-o 'ua usi le 'ava o le 'ā fa'asoa 'a e tula'i se soli alofi o tamali'i. E muamua lava 'ave le ipu a le Ali'i Sili o le Malaga ona soso'o lea ma le ipu a le Ali'i Sili o le Nu'u Tali. 'O le vāega muamua lea

'O le vāega lua, o le 'ava a le Tulāfale o le Malaga na lauga ona soso'o fo'i lea ma le 'ava a le Tulāfale o le Nu'u Usu lea na lauga.

'Ona fa'asolo felafoa'i ai lava lea se'ia o'o ina uma tamali'i ma Tulāfale o itu e lua o lo 'o nonofo i tala e lua ma le atuāluma o le maota. 'Ona pule lea o le tufa 'ava i le motoga o le 'ava pē 'ā fai 'ua tatau ai

MOTOGA O LE 'AVA

'Ā leai se Ali'i Sili po 'o se Aloali'i e moto i ai le 'ava, ona fa'apea lea o 'upu o le Motoga o le 'ava. O-o-o-o 'ua mā'aliili le alofi, 'ua moto le agatonu 'ua mativa le fau 'ua papa'u le Salamaotua (tanoa 'ava a Sātuala) a e ma fa'alua ma le agai tanoa ona toe.

MOTOGA 'AVA SA-TUPUA

'O le motoga o le 'ava pē 'ā fai o lo 'o i ai se ali'i sili po 'o se aloali'i e le'i inu i le vāega muamua ona tu'u lea e moto i ai le 'ava 'E pei o ali'i nei o Toleafoa, Tā'oto lima Galumalemana ma Tupua e mafai fo'i e nisi suafa pe 'ā tatau ai. O-o-o 'ua moto lo outou agatonu 'ua mativa le fau 'ua papa'u fo'i le Salamaotua. 'Ā e fa'asavali 'alu o le 'ava 'a e taute Toleafoa. Po 'o seisi Alo-Ali'i e tapa lana ipu iā Tupua.

MOTOGA 'AVA SA-MALIE TOA

O-o-o-o 'ua mativa le fau 'ua papa'u le Liufolau (tanoa 'ava a Malietoa). 'A e tai 'alu o le 'ava a e taute Alo-Malietoa :o Seiuili, Taulapapa, Tuilaepa, Ifopo, ma isi.

'AVA FITITITI

'O le 'ava lenā a Tuimanu'a na ati e Lefanoga e ali'i
taeao ai Tuimanu'a.

'AVA ATI A LE MALIETOA

'O le uluai 'ava na i le Papa i Galagala. Na suatia ma
ali'i-taeao ai Malietoa ma Tuamasaga. (PapaGalagala
e i gauta o Fagali'i ma Vailele Sāmoa i Sisifo)

'AVA ATI A LILOMAI'AVA

'O le 'ava lea 'a Lilomaiaava i Safotu i Savaii.

O LE FA'SOAGA O LE 'AVA ATI

E fa'asoa le 'ava ati i tulaga o 'aumāga.

'Aumaga a Malietoa – La'auli

'Aumaga a Tuia'ana ma Tui-Atua – Toleafoa.

Ua fā(4) vāega o le 'aumaga a Toleafoa

ATUA: 1. 'Aumaga a Tupua 2. 'Aumaga Fonoti

A'ANA: 1. 'Aumaga a Toleafoa 2. 'Aumaga a
Muagututi'a

TANO'A 'AVA A TUPU

Tuimanu'a – Talā-le-moa 'aumai Fiatau-galuia
Malietoa – Masa-le Liu-Folau.

Tonumaipē'a – Papa'u-aga-o-Upolu
Latasi – 'ava o le alofi a Tuimanu'a
Fatalo'o po 'o le Tugase-'Ava o le mālō o Lei'ataualesā.

Masa-le Liu-Folau tanoa 'ava a Malietoa

'AVA ATI

Ina 'ua uma matematega i Malie a Mālietoa ma Pulelei'ite ona momoli lea o le mana'o o Pulelei'ite ia Mālietoa ia alofa ma su'e atu se tula 'o lana lupe. 'A maua ona momoli atu lea i Salafai. O le 'ā ou fa'atali mai i Savai'i ma le tali o lau tupua.

'Ona fo'i lea o Pulelei'ite i Savai'i, 'a e fa'atonu e Mālietoa ona tagata e ō 'e tā mai lā'au e fai a'i tula o lupe. 'Ona malaga lea o Mālietoa i Savai'i e momoli tula o le lupe a Pulelei'ite. E taunu'u Mālietoa 'o i uta 'ia Pulelei'ite. 'Ona alu lea o le logo, 'ua taunu'u Mālietoa ma le 'au malaga.

Ona fesili lea o Pulelei'ite i le tagata lea na alu atu, po 'o ā mea na alu atu ma Mālietoa? 'A e tali atu, na 'o le uta lā'au. 'Ona toe fesili lea o Pule, 'o ai la 'e ō mai i le malaga? 'A e tali le tagata lea; na 'o tamāloloa lava ma le uta lā'au. Sa toe fesili, e i ai se fafine 'o le malaga? Na tali le tagata lea, e leai. Sa fai atu loa Pule 'ua lelei sau 'inā alu, o le 'ā 'ou alu atu.

'Ua lē malie Pulelei'ite ona tago loa lea 'ua ao mai āitū o le maua 'ua fai ai lau o le 'ava – e mu'āmu'a uma lau o le 'ava. 'Ua ao mai āitū 'o le laugatasi 'ua fai ai

'ata o le 'ava. 'Ua ao mai āitū o le vanu 'ua fai ai a'ano ma a'ā o le 'ava.

'Ona alu ifo lea o Pule i tai 'e 'ave le 'ava mu'āmu'a 'o le lā feilo'āiga ma Mālietoa. Po 'o le 'ava āitū ona 'ua lē malie Pule 'ua lē matei'a 'e Mālietoa lana tupua. 'O le uiga 'o le 'ava, 'ā lē matei'a e Mālietoa 'e oti fa'atasi ma ona tagata i āitū uma o le lau mu'āmu'a.

'Ua fesilafa'i nei Mālietoa ma Pulelei'ite. 'Ona fesili lea o Pule ia Mālietoa pe na sau ma se tula 'o lana lupe? 'A e tali Mālietoa 'ā tula nā o lau lupe. 'Ona sa'i lea o Pulelei'ite ma fai mai ia Mālietoa, "e oge lā'au 'e a le motu nei?" sa 'ou fai atu 'i sa'u avā.

A 'o le 'ava fa'atali lea o lou afio mai. Ona va'ai atu lea o Mālietoa i fafo i le 'ava ma fa'apea se Pulelei'ite, e pei lava o se 'ava fa'atoa fai nei le 'ava lea.

'Ona vala'au atu lea o Mālietoa e sau se tama, tago i se tofa(lā'au) ma tofa(fasi) le 'ava. 'A e tago le tama sasa lau 'o le 'ava i le ma le va'ai atu 'ua felelei atu lau o le 'ava, o āitū na o le maua, toe sasa 'ata a'e felelei 'ata o le 'ava, o āitu na o le laugatasi. Toe soso'a le tino o le 'ava 'a e felelei a'ano ma a'ā o le 'ava, o āitū na o le vanu. 'O le 'ava āitū lena 'a Pule.

Susuga Aliono Su'amatai'a ma IonaTūiga, le lae'i o tamali'i

VĀEGA V SĀ'AFI'AFIGA O LAUGA SĀMOA

LAUGA O SAOFA'I

‘Ā ‘emo le uila o Sasa’e ‘ua ta’avavale ulupo’o. ‘Ā ‘emo le uila o Sisifo ‘ua laulau-tu-tū ponā -ivi. ‘Ā ‘emo le uila o le vānimonimo ‘e pā-pā faititili. ‘Ā ‘emo le uila i le lau ‘ele’ele ‘ua lūlū mafu’e. ‘Auā ‘ua Ali’i-Taeao ‘Āiga ma ‘ua usu fo’i le faleupolu.”

Ona fa’asolo loa lea o fa’alagiga o Ali’i ma Tulāfale o le nu’u o lo ‘o fai ai le saofa’i.

“O lenei fo’i ‘ua usu ālele Tumua ma Pule, ‘Āiga i le Tai ma le Va’a-o-Fonotī, Itū’au ma Alataua, le Fale-agafulu, Tama a le Manu’a ma To’oto’o o le Fale’ula. E fa’apea foi ‘Āiga mā ā latou Tama. ‘Ua pā’ia nei le maota o (*Ona fa’asolo lea o igoa o maota o ali’i o le nu’u o lo ‘o fai ai le saofa’i*). ‘Ua mamalu fo’i le malae (*ona fa’asolo fo’i lea o Malaefono o le nu’u o lo ‘o fai ai le saofa’i*).”

MALAEFONO 'O SĀMOA

UPOLU -	
A'ana	Ma'auga - Leulumoea
Tuamasaga	Malie ma Vaito'elau
Atua	Lalogāfu'afu'a - Lufilufi
Manono, 'Āiga i le Tai	Faleū ma Utuagiagi
SAVAIT -	
Fa'asalele'aga	Fuifatu - Safotulafai
Palauli	Vailoa - Palauli
Gaga'emauga	Vaitu'utu'u - Saleaula
Gagaifo-mauga	Finao - Safotu
Satupa'itea	Faletoi - Satupa'itea

Vaisigano	Mati'aitū'au, Asau
Sā-o-pāpā-o-alii	Matāniufeagai-ma-le-ata

TUTUILA	
Launiusaelua	Gagamoe-Pago Pago

Sua	Fatulegae'e maMalotuma Fagaitua
-----	---------------------------------

Sa'ole	Alo-i-Tafuna o Alofau,
--------	------------------------

Vaifanua	Utumoea'au - Aoa,
----------	-------------------

Tualauta	Lupelele - Ii'iili
----------	--------------------

Vailoatai, Tualatai, Itū'au ma 'Aitūlagi	Asotau
--	--------

Fofō	Laloifi, Falesau, Faleomavaega
Leasina	Leone
MANU'A -	Sili'aga ma Aniutea

	Malaelele - Faleula, Taū
	Malae o le Vavau
	Malae o le Toto'a

O 'ava o le Ali'i-Taeao ma le fa'aaloalo i le fa'aofi-le-va'a-ali'i po'o le fa'afotu tupu 'o (pē 'āfai o se Ali'i ta'u lea o le suafa o le Ali'i ma ona fa'alupega i lona nu'u, Itūmālō, ma le Atunu'u). Afai o se Tulāfale ona fa'apea lea o 'upu, o le fa'afotu va'aulu i le tofa i ā (ta'u le igoa o le Tulāfale ma lona fa'alupega i totonu o lona nu'u, itūmālō, ma le atunu'u).

'AVA, o lea 'ua te'a i le 'aumaga o Tofiga e galulue i ai. E sau se itula tapa le ipu 'auā le Nofo. Tapa le ipu 'auā 'āiga (tamali'i o le nu'u). Tapa se ipu 'auā o'u Paolo ma o'u Gafa-Mauāluluga e malu ai le nu'u nei. Taumafa se 'ava 'auā faleupolu (fa'asino i Tulāfale o le nu'u o lo 'o fai ai le saofa'i), taumafa se 'ava 'auā Pule ma Tūmua ma To'oto'o. Taumafa se 'ava 'auā Faleupolu o tofiga.

O le 'ā liliu le tautalaga e saili le nofo lea, po o sē suli (o le talaina lea o le gafa o le tagata lea e saofa'i) Po'o sē suli-moni po'o sē tama-fai po'o sē nofo 'e si'i mai. O le taimi tonu lea e seu ai le lauga 'e le Tulāfale o le 'āiga e ona le nofo pē afai 'e lē mana'o le 'āiga e tala le gafa. 'A e 'ā leai ona tu'u lea o le lauga e fa'aalu pea.

E TOLU MAFUA'AGA E SEU AI LE LAUGA

- 'E manatu le 'āiga e tauvale le gafa-o le-nofo.
- 'E lima vaivai le 'āiga (oa fa'a-Sāmoa)
- 'O le latou Tulāfale e vaivai le malamalama.

E TOLU FOI MAFUA'AGA E MANA'O AI LE TULĀFALE E TALA LE-GAFA O LE NOFO

1. O le aganu'u e masani ai.
2. Ia maua uma ona lafo e tolu
3. E iloa ai e tagata o ia o le Tulāfale poto ma le atamai i le aganu'u fa'a-Sāmoa

'Āfai lā 'ua mālie le Tulāfale i le manatu o le 'āiga 'ua lava le lauga ona fa'apea lea o ana 'upu. O le 'ā fai lou finagalo a e tu'u lo'u loto. Sa ou fa'apea ma ou naunau fa'a-lupe naumati ona o le Ali'i-Taeao ma le Usu Pa'ia, 'ua loloto le tai ma 'ua matuā tatau ai lava ona 'ou tautala i 'upu o le nofo. 'Auā o lea e sila-fa'afoga le Usu-ālele a le mālō, pe fa'apefea lo tatou vā lea, o le 'ā 'ou tautala atu ai fa'apitōa i le nofo:

1. 'O 'upu lapata'i i le nofo: *Tu'u lou tautua pa'ô. Alofa i le 'āiga ma le nu'u.*)

2. Fa'amanuia i le nofo. *'Ia manuia le nofo ma 'ia ola le 'āiga ma le nu'u.*

'O na fa'ai'u loa lea o le lauga. O le taimi lea o tamālī'i, pe fai sa latou lauga fa'amanuia i le Nofo pe leai. 'Ona soso'o lea ma le tufaina o le 'ava.

1. E muamua tapa le ipu a le nofo.
2. Soso'o ma Tamālī'i. E muamua le ipu a le Ali'i Sili o le nu'u.
3. Soso'o ma le 'ava a le Tulāfale sa faia le lauga.
4. 'Ona fa'asolo felafoa'i lea i Ali'i ma Tulāfale e le'i fēinu i le 'ava.

A e pule lava le fa'asoa 'ava i le taimi e moto ai le 'ava.

Maota o Malietoa Talavou i Pouesi i Sapapali'i

LAUGA O UMUSAGA O FALE

Ua pa'ia lo tatou taeao (*ona fa'asolo loa lea o fa'alagiga o le nu'u lea e fai ai le fale*). Ua mamalu le taeao 'auā le Falefā o le 'āiga Sā-Lē-Mālama ma le Matua-o-Faiva. Ona ta'u lea o le Tufuga po'o 'āiga Fai-Fale.

'O LE FALEFĀ 'O LE 'ĀIGA SĀ-LĒ-MĀLAMA PO 'O TUFUGA FAUFALE A TUPU

1. Solofuti - Feagai ma Malietoa
2. Leifi - Feagai ma Tui-Atua
3. Matua-o-Moe - Feagai ma Tui-A'ana
4. Manufili - Feagai ma Tui-Manu'a

Tulouna ia 'oe le Tulāfale ma Ali'i fai 'oa. Tulouna ia lou lāina, timuia, ma lou fa'amāusui. Tulouna ia lou Maota-sā ma le Maota-tā. Tulouna ia lou fatā-manu, o le fata sausau. Tulouna lou Lago-tā, Lago-Sa, ma lou Lagoe'e.

Tulouna ia lou fa'a-tufuga, o lou meleke, o le Sila ma le To'i-fafau. Tulouna ia lou Pa'ia ma lou Male-male-sa. Tulouna ia lou Afolau mau. Tulouna ia lou

utu-poto, o le Tā'otoga-a-I'a-Sā. Tulouna ia To'o-o le-maota, 'ua pei o le laulau-tū-tū o nifo o le 'ulalei. Tulouna ia le Atu-vao 'ua pei o se 'au-na-togi lana tagavai. Tulou ia le Fau-lalo 'ua tā'oto mai 'ua pei o se masina 'atoa. Tulouna ia lou Fau-tū 'ua tā'oto mai 'ua pei o se 'afa-masina. Tulouna ia lou 'au'aso 'ua putupu a o se tau-alii. Tulouna ia lou poutū-tasi o le Pou-a-Tamaitai. Tulouna ia le moamoa o le fa'aloga o le 'āiga -Sā-Lē-Mālama 'auā 'ua fai ma tupua a le Tui-Atua. Tulouna ia lou niu fafo 'ua tā'oto mai a'o se Palefuiono. Tulouna ia le Meana'i-tāua 'o ou sā la nā ma ou fai-gā; Le-Matua-o-Faiva ma le Falefā o le 'āiga-Sā-Lē-Mālama. Nu'u-nu'u atu fa'a-tini-o-tausala, 'a e mapu ane ia i le sasaga fa'alima o le Tausala-To'aga. 'Ā e sei liliu ane le tautalaga 'auā le Tau-fale-mau ma le Tau-fale-taufeagai ma Ali'i-fai-'oa.

Lea 'ua tū le failā, 'ua tā'oto mai o se maluāpapa, 'o se-malu-mauga e malu ai i afā. 'Ua tū nei le failā o le tia-mau o le 'Āiga Pa'ia ma le 'Āiga Mamalu.

'Ua fa'amālō le onosai 'ua fa'amālō le galulue. 'Auā o le tagata ma lona taeao-ua-fua. 'A e fai mai ou paolo ma ou gafa 'auā le fa'apa'aina o le maota ma lau galuega. Ia tau ina 'i'u putu-le-tia, a 'e 'i'u manuia lo tatou aso. SOIFUA

LAUGA O LE MALIU PO 'O LE LAGI, 'AU-ALA PO 'O TAULAGA

Tulouna oe le Lagi(*ona faitau lea ia 'ātoa le sefulu fa'atulouga o le lagi*).

'O lagi nei 'e sefulu 'o Sāmoa. Fa'atulou fa'atasi lagi 'e sefulu ma le lagi 'o le tamali'i 'ua tu'umalo.

Tulouna le lagituatasi na tautagataina ai Lumatagi
Tulouna le lagituaia na tautagataina ai Lumatua
Tulouna le lagituatolu na tautagataina ai Lutofu
Tulouna le lagituafa na tautagataina ai Lutama
Tulouna le lagitualima na tautagataina ai Lui'a
Tulouna le lagituaono na tautagataina ai Luo'o
Tulouna le lagituafitu na tautagataina ai Luaitu
Tulouna le lagituavatu na tautagataina ai Lu'au
Tulouna le lagituaiava na tautagataina ai Luita
Tulouna le lagituasefulu na tautagataina ai Lupupu

Fa'ata'ita'iga, 'o le lagi 'o le 'āiga Satuala 'o le
"gauolosa'a 'i a Satuala". 'Afai 'ua alu le tatou 'aua
'ona fa'apea lea 'o 'upu. Tulouna le lagi, tulouna le
Lagituatasi na tautagataina ai Lumatagi, tulouna le
"guolosa'a 'i a Satuala", tulou. Tulouna le lagi, tulouna
le lagituaia na tautagataina ai Lumatua, tulouna le
gauolosa'a 'i a Satuala, tulou. 'Ona fa'atulou ai lava
lea se i 'a 'ātoa lagi 'e sefulu. Mautinoa 'ia atoa lagi

Tulouna le gāsolo o Ao, le tā'ape o papa. 'Ua tafea le
tau'ofe, 'ua pa'ū le Lā, ma 'ua gase totō le Masina. 'Ua
mafuili le Mauga, totō timuga, 'ua motu le 'asoa. 'Ua
gau-olo-sa'a ma gaugau 'autā. 'Ua matagitogaina, 'ua
masaesae le Lagi. 'Ua fa'ia nei le pou-tū-toa o le
maota o sa-Tagaloa.

'Ua lagia nei maota(*ta'u le igoa o le maota o le nu'u 'o
lo 'o fai ai le maliu po 'o le oti*).

'Ua usua foi le fono(*ta'u le igoa o le malaefono ma
fa'alupega o faleupolu o le nu'u o lo 'o fai ai le maliu*).
'A uma loa fa'alagiga ona liliu loa lea o le Lauga e tala
le fai-ā a le nu'u e sau ai le 'auaala ma le nu'u lea o lo
'o fai ai le maliu. (*O le taimi tonu lea e seu ai le Lauga
a le 'Auala e le Tulāfale o le nu'u po 'o le 'āiga o fai ai
le maliu*). 'O 'upu nei e fai e le tali 'Auala.

'Ua o'o lau taulaga ma lou valevale alofa. 'Ua pa'ia
ai le lagi lea. 'A e sau e su'e mai sou laulau. (*O lona
uiga e alu 'ua talia lau 'auaala 'a e su'e mai se fale 'e
fa'atali mai ai e avatu i ai lou tū'uga pe a pule mea 'ai
o le lau 'ava 'ātoa ai ma le lagi pe 'ā maua sou lafo*).

E'ESE'ESE LE FĀIGA O 'AUALA.

Manu'a: E alu atu le 'auala e ta'amilo fa'atolu ma usu le pese, Tuimanua e, lo'u Ali'i e, Tuimanu'a e, lo'u Alii e, Tuimanu'a e lo'u alii e, 'a so'o loa ona fa'ato'a molimoli lea o le launiu i lumāfale o le fale o lo 'o fai ai le maliu. Ona nofoi lea i lalo ma fai loa le Lauga.

'Auala a Tutuila, Upolu, Manono, ma Savai'i. E alu atu le 'auala ma ta'amilo fa'atasi i le fale o lo 'o i ai le maliu ma 'alalaga tagata, tulouna le lagi. Ona fa'ato'a momoli lea o le i'u launiu i lumāfale o le fale o lo 'o i ai le maliu. 'Ona nofoi lea i lalo ma fai loa le Lauga.

O MEA E 'AVE I 'AUALA

1. Si'usi'u launiu e mafuli i ai le atunu'u.
2. Launiu atoa, 'ua na 'o le nu'u o Sālēimoa.
3. Lauti, 'ua na 'o Luflufi.
4. To'oto'o, Fue, Niu ma Pulu, Mele'i, ma le si'usi'u launiu, na 'o Fasito'outa ma Fasito'otai (Usoga).
5. Foe ma le paopao, 'ua na 'o Fagalaoa.
6. O le Va'a na 'o Sālēlesi.

TĀUA O NEI MEA 'UA FA'ATINO AI 'AUALA PO 'O TAULAGA.

1. Si'usi'u Launiu: Na fafai'e Lefanoga le si'usi'u launiu a 'e lafi ai ina 'ua ō mai le 'āiga sā Tagaloea e su'e fasioti, 'auā 'ua ia fasiotia Tagaloleniu.

2. Launiu atoa lea na fili ai le atalii o Mālietoea o Poluleuligaga e tali ai le sua a Mālietoea. 'Ua te'i le Ali'i i le tatala atu o le fili o lona atali'i, ona ifo ai lea o le aso 'ai tagata o Mālietoea.

3. Lauti: O le lautī lea na tunu lautī ai tagata a le Tuiatua.

4. To'oto'o, Fue, Mele'i, Niu ma Pulu ma Si'usi'u launiu, o mea ia e fai ai le taulaga a Fasito'outa ma Fasito'otai (*Ape ma Tutuila*) i le mavaega a Tuia'ana Tamaālelagi.

5. O le Foe ma le Paopao: O le fa'amanatuga lenā o le Va'a o Fagaloea na 'ave ai le tupu o Salamasina. Na susū le tupu i le pisi o le foe ona fa'apea mai lea o le tupu, "Sāluaga o lau foe lēna 'e lē āu ai i Sāmoa."

6. O le Va'a na to ia Fonoti i le 'āiga o Sā ma Lesi.

LAUGA O MALIU

'O lo 'o 'ua lologo le lagi e tusa o le vaeluagalēmu o le aso ma 'ua ta'alili le lagi ma 'ua sau le leo 'ua fa'apea mai; "o ai ea i latou nei?" 'Ua sau le tali o 'i latou nei na ō mai i le puapuaga. 'Ua latou 'ofu i 'ofu sisina 'ua tā i le toto 'o le tama'i marnoe.

'Ua gapē pagi 'ua gāpelupelu fo'i le agaga. 'Auā 'ua talai 'ofutau i le vala'au pa'ia a le Atua. Lē 'au'auna lelei e ma le fa'amaoni, ulufale mai i le fīfīa o lou Ali'i.

'Ua lologo iā le utu lolologo, 'ua lē tū manu a 'e 'ua tū lolologo. 'Ua logo le na-i-atea 'ua logo fo'i lē na-i-ama e pei o le fetalāiga ia Pa'iatea ma Pa'ialala. 'UaTofuola le vai o le Malietoa na i le 'Tuamāsagā. 'O lenei aso 'ua tatou aofaga potopoto 'ona o le vala'au a le Atua.

Tulouna le tafafā tutusa o le lagi, ma le lagi, o le lagi o lagi. Tulouna se usugāfono iā te 'oulua Tumua ma Pule e fa'apea fo'i Tama ma 'Āiga. 'Ua tū lilī'a ai nei mauga o Niua 'auā lele 'ua ou ūia li'aga o le ala i le mauga o Sili'aga e 'apo e le tai. 'Ua faō taulaga fo'i peau fai sope o le mulivai a e se'e lilī'a ai nei Savea-

si'uleo 'auā 'ua nofoia ulugalu. 'Āfai fo'i o sou pa'ia i uluofanua 'ua malu fo'i i 'i'uoanua.

Le pa'ia ma le mamalu, lele 'ua uma 'ona 'ou tāpui le tapu a Tupō. Ma tatou fa'atalitali i le lupe o le lafoga 'a Lualemana. 'Ia momoli ia ō tatou tigā i le Atua. O le fusialo ma le laufofoga pā'u, fai mai le 'upu a le tusi 'ua ia soloi 'esea ō latou loimata, 'ua lē toe i ai fo'i se tagitu'i ma le auē.

'A e silafaga maia i se laufalavao na afi mai ai(*ta'u le igoa o le sa'o o le 'āiga na si'i mai*) 'auā le lagi ma le peau fa'amavae. O le 'ie lea sa 'auafa i(*ta'u le igoa o le maota o le ali'i o le nu'u*) e mavae ai le(*ta'u le igoa o le tagata maliu, tamā po 'o se tinā ma le 'āiga*). O le isi 'ie lenei e tofā ai lenā itū 'o le 'āiga.

'O 'ie uma nei e tu'u atu 'i'nā 'auā le peau fa'amave o(*ta'u le igoa o le tagata maliu*). 'O ā matou 'upu 'ua uma. Ia mamao ni ao taulia ma ni lagilagā i le pa'ia o 'āiga i ona Itū Tetele ma ona Itū Taulagi. 'A tatou taunavae, leova i lo tā vā. Soifua

*Le Susuga Lei'ataulesā Aiono Lolomatuama Papalii
Lemalama Peseta Fa'alaitaiaua*

LAUGA SI'I-PAOLO

ʻUa tū liliʻa nei mauga o Mātāʻutia i Salāfai. Aisea?
ʻAuā lele ʻua ʻou ūia nei liʻaga o le ala i le mauga e
ʻapo e le tai. ʻUa faō taulaga foʻi peau fai sope o le
mulivai ʻa e seʻe liliʻa ai nei Saveasiʻuleo ona o le tai
ʻua oʻo oʻo.

ʻUa paū Malaetiʻa, o le malae o le faʻautugatagi a ʻApe
ma le Falefitu i le ʻāva ma le manino, o tua ʻo
Maʻauga. ʻUa ʻemo le uilāsā i Sāua ʻa e lafoia lona
mālama i Falesu, ʻua ī ai nei le manulagi a ʻe faʻaifo
i tuāfanua. ʻUa tagituʻi ai Tavita, le mauga o Kilepoa
e, ʻauā nei toe i ai se ua. ʻUa maliliu toa ʻua maʻumau
ai ʻaupega o le taua.

Tulouna ʻoe le lagi, o le lagi ma le lagi o lagi. Tulouna
le gāsolo o ao, taʻape pāpā, tafea le tauʻofe, gasē toto
le masina, ʻua mafuli le mauga, to-tō timuga. ʻUa
motu le ʻasoa, ʻua gaugau auta, ʻua matagi-togaina.
ʻUa gauolosāʻa, ʻua masaesae le lagi i le ʻāiga Sātuala.
ʻUa fāiʻa le pou tū toa o le maota o sā Malietoa. Talofa
ʻua fai i lagi le lagaʻali a Leiʻataulesā Tamafaigā.

ʻO le tuʻua o le mālō ia ʻAiono o le laʻau na fausia e
Aʻāna, ʻUa gauolosāʻa, ʻua masaesae le lagi i le ʻĀiga

Sātuala, le 'Āiga Fa'alagilagi. 'Ua lagia ai nei Lepapa, Pouniu, Matāvai, Taupauna ma Mata'ilili o maota e susu ai le taofia sā 'Aionō. 'Ua lagia foi Tapulā'aia o le maota e afifo ai sā Le'aupepē.

'Ua usua le fonu i Malaeti'a o tua o Ma'auga, o le malaefono o le Falefitu ma le nofo a itū 'āiga ma 'Ape na e moe manatunatu. A 'o se usugāfono i le laoa i Faleseu i le matua iā Tau'auv'e'a, ma Fasito'outa.

'Ua tō le timu 'ua lagia ai Faleū ma Pouvi o maota e susu ai le Susūga Tutasi Lei'ataulesā. A 'o se usugāfono iā te 'oe Futi ma le 'āiga sā Mutimuti, le matua ia Vaisagote ma sā Lei'atauā.

'Ua ta'ape papā 'ua tafea le tauofe 'ua tō le timu i le susūga Papāli'itele Fa'alataitaua, 'ua lagia ai nei Poutoa ma Pouesi o maota e susu ai Mālietoa Talavou. 'Ua fonomafilifi a e si'osi'omia 'e le afi Matāniufegaimaleata i Usoali'i, a 'o se usugāfono ia te oulua Mago ma Luasi'u'ofanua.

'Ua gauolosā'a i le Afioa Lemalamavaioleapai o le alo o Malietoa La'auli, 'ua lagia ai nei le Maota i Lotoōne e afifo ai Fui ma Lemālama. A o se usugāfono iā te 'oe Leatiali'i. 'O paia nā o le lagi lea.

Talofa 'ua gauolosā'a, ta'ape papā, tō le timu, 'ua taia le tuluvao, 'ua tafea pulu i vai, 'ua masofa le fā, 'ua solo le falute, 'ua malepe le 'upega lauga i le pa'ia 'o 'āiga i ona Itū Tetele ma ona Itū Taulagi. 'Ua lē 'o se tofā 'i'ina po 'o se fa'autaga i'inei, 'ua faia le finagalo o le Atua. O le t'i'a e lē seu, o le mua e lē fuatia o le tao e velo i le maninoa e lē 'apoia. 'E 'ausaga lē tūvae, e fa'asega tū launui lo tā soifua i le pule a le Atua.

'E lē falala fua le niu, e lē sou fua le vasa, e sou ina 'ua agi i ai le matagi. Tau'auv'e'a e talitonu lo'u taofi e Sātuala i'ina, e Sātuala foi nei. 'Ou te matua e te matua, e Fuatino i'ina e Fuatino foi i'inei. 'O le afio mai o le matua o Sātuala, Le Matua ia Fenunuti ma le mamalu o le Falea'ana ma Leulumoea ma 'āiga ia 'ona o le mafutaga(*tausī alii*) a le Afioa ia Fuatino Setima Fenunuti ma lona ali'i 'ua tū'ua le mālō i le Susūga ia 'Aiono Lolomatauama Lei'ataulesā Lemalama Papāli'itele. Le sa fa'amatuaitumu i lenā itū o le 'āiga Sātuala. Talofa i le toe'ulutaia, 'ua maliliu toa 'ua ma'inau ai 'aupega o le taua. Tau'au, e moni lava le alofa, 'e pele i'ina 'e pele foi i'inei. 'O le lauga o le 'ā fo'i. Ia alofa le Atua ia vave matafi le ao pouliuli i luga o 'āiga i ona Itū Tetele ma Itū Taulagi. 'A e sila-tagā'i maia i se 'ie ma se laufalavao na afio mai ai Fenunuti ma 'āiga ia.

'O le 'ie lea, "O LE MOEMOE O LE MĀLŌ", sa 'au'afa i le maota i LALOTOA, lea 'ua tatala e māvae ai le Afoga ia Fuatino Setima Fenuuti ma lona ali'i o Aiono Lolomatauama Tau'auve'a Pesetā Setope.

'O le 'ie lea, "O LE SIT MA TU'U", sa 'au'afa i le maota i MULIVAI 'ua tatala e tofā ai lenā itū o le 'āiga Sātuala. Tofā ia 'a fa'afeagaiga taulagi 'a Sātuala. 'O ou lafo ia ma tuālafo Tau'auve'a.

Liuga lua o le tautalaga o le \$10,000 Tala Sāmoa lea 'auā le peau fa'amavae.

'O ā matou 'upu 'ua fo'i, 'ua fa'alava lo'u to'oto'o. 'Ā tatou tau mavae ia lagimāina, mamao ni gauolosā'a i le 'āiga Sātuala. Fou talu le Matua ma le pa'ia i 'āiga ia, ia folau i lagi e mamā. Ieova i lo tā vā.

Soifua.

LAUGA FA'AALOLO E FĀ VAEGA

Tuvāoga - Sa ta'i alalo nei le i'a a Sā-Saumani i le sivaloa ma le fa'atau pa'ia, 'ua tasi moemoe ai nei le tofā ma le moe i le 'āiga nei ma se utaga i faleupolu, o ā'u o le 'ā fa'alē'au-'ataina le taeao mamalu ma le taeao pa'ia. 'O le 'ā o'u lē seu tafiliina le ga'a, 'a e o le 'ā o'u seu matā-to'aga 'auā 'ua pa'ia le taeao ma le aso, 'auā 'ua fa'atau sunu'i nei ao o le lagi 'ua poto-poto le avusa 'ua 'atoa fagailau'a. 'O lupe sā vao 'ese'ese a o lenei 'ua fuifui fa'atasi. 'Ua pa'ia la le tupua ma le laoa'i, 'ua mamalu ma pa'ia le tafāfā o le maota, 'auā 'ua nofoia matuātala. 'Ua mamalu le talāluma 'auā 'ua nofoia pou o lauga. 'Ua malu fo'i le itū i tua 'ua saofia e 'aumaga o tofiga.

Vāega Muamua 'AVA. 'A e 'ua mautū atu se 'ava-'ataiti na afio mai ai 'āiga 'a e umia mai e faleupolu. Talofa la i lau fa'asoa utiuti ma lau pule lē a'ua'u. E fa'amalie atu 'ua le tu'ua ni lelei 'a e avatu ni masei. 'Ona 'ua pau 'ua fa'avaovao toāfa le afio'aga o tama ia o le mea sili o lea 'ua logo i logoā le pa'ia fa'atafāfā o le maota i lou fofoga lafo ma lau polo fa'asoa 'ua 'e fa'amalepe ai le la'au na i Foga'a ma Tulimatala 'ua ta'ape ai nei le Faleali'i. 'Ua 'e sua foi le tuli na i le Pa i Fualaga, 'ua te'a 'ava o ipu 'ua te'a fo'i 'ava o 'ava.

ʻUa te'a fo'i 'ava i 'aumaga 'a Atua ma A'ana. Lu'ilu'i mālie la le 'ava taute, sau se taimi tali muli-a'ao ipu o le taeao, taute se ipu i lenā itū o le maota, taute se ipu i 'āiga, taumafa se 'ava i faleupolu. Liliu mai i le nei itū o le malu, taute se ipu i 'āiga o afifo atu nei, taumafa fo'i se 'ava i Tula'afale, o sua alofi o totoe sa'afua ma le tautalaga.

Vāega Lua-FA'AFETAI- 'O le aso lenei na faia e Ieova tatou te fīafia ma olioli i ai, o le fa'amoemoe 'ua tau-nu'u 'o le la'au 'o le ola lea. Fa'afetai i le alofa o le Atua ina 'ua ia ta'itai mai lo outou soifua 'ua tatou fesilafa'i ai nei i pu'e o manū 'a e lē 'o pu'e o mala. 'Ua tatou fesanisania'i nei i nu'u ao 'a e lē 'o nu'u po. 'Ua sau nei le va'a na tiu, tau mai i le va'a na tau o lo 'o mamau pea lagoon le va'a na faōāfolau.

'O lou latō i le tai ma lou latō i le ala ma le 'ea ma lou lefulefua mai ma lou va'a tau mai gatai. 'Ua tuana'i nei le atu āva ma le atu vasa, 'ua ta fesilafa'i nei i le āva fatafata e pei o le 'upu ia Saouluaga. 'O le ala fo'i i le lau'ele'ele, fa'afetai le Atua 'ua lē āfea se atuāleala, 'a e maise le mā'atui ma le mā'atala. O ala fo'i 'o le e'a olo 'o i ai asisio, afā, ma matagi. Malele le Tagaloalagi ā 'outou nonofo ia 'outou feālofani.

'Ua fa'afetai le Atua i lau pule fa'asoifua ona 'ua momoli lo matou soifua ma le ola 'ua matou tepa ai nei i 'ula, taga'i i 'ula ona o lou alofa tunoa, 'ua lē 'o lou to'asā. Pagā lea 'ua le utuvā le finagalo lē seua 'o le Atua ma Lana ma'a togi fa'atō, o le tao e lē 'apōia e velo i le maninoa, o le mua 'e lē fuatia, o le tifa 'e lē seua. 'E sa'olele agi a le matagi i le finagalo o le Tapa'au i le Lagi.

Ta'alolo la le alofa o le Atua ia ana 'au'auna o lo 'o fa'afale-tuluia i afio'aga ma alalafaga. O le latou fatu'āiga tausi lenā i le tauasuina o le ipu vai o le ola, 'auā se manuia o Sāmoa mo Taeao.

Vāega Tolu – TAEAO: 'A e tulona ia taeao, taeao e fīa 'ua lauvivilu i ai le 'aupopoto. Tulouna Taeao e ono; 'O taeao na mavae ai Fulu'ulaalefanua ma lona tuafafine o Fulu'ulaalematoto. Na fai atu le tama i lona tuafafine, suga e, sau o le 'ā e nofo atu i lo tā 'āiga ma tausi o tā mātua(o Fiti e fai ai le mavaeaga lea), o a'u o le 'ā o'u alu i Sāmoa. Tautuanā ma oe, ia e alausu i taeao se 'ia 'atoa taeao e ono, ma va'ai le galu le lā e fati mai le ava o le anae. 'Auā o lea o le 'ā o'u alu ma a'u i Sāmoa e fai ma oso o la'u malaga.

'Ā fa'apea e 'atoa taeao e ono o fati-sisina pea le galu ona 'e iloa lea o lo 'o 'ou ola pea, 'a e 'ā fati toto 'a e le'i 'atoa taeao e ono ona 'e iloa lea 'ua 'ou oti. 'Ona fa'apea lava lea ona faia e le teine o le usu i le taeao ma va'aia le galu o fatisisina se 'ia o'o i lona taeao e ono. 'E lē o le mea lena na maua ai le tasi 'upu taua a le atunu'u "ua atoa usu taeao e ono".

Le tama lea o Fulu'ulaalefanua na usu gafa i Sāmoa ona i ai lea o le tama o Salevao. Le tama lenā na tagi ina 'ua susunu e āitu o Sava'i'i lo latou fale ma mū ai ona matua, 'a e 'ua 'ave le tama e āitū 'ua fa'anānā. 'A e peita'i e le'i nā ai le tama. 'Ona 'ave muamua lea i Saua i Satupa'itea e tau fa'anānā ai, 'a e peitai e le'i nā ai lava. 'Ona toe 'ave lea i Samanā i Gautavai ona nā ai lea o le tama. 'Ona maua ai lea o taeao e lua, o le taeao na i Sauā o Lealataua lenā, ma le taeao na i Samanā o Salemuliga lenā po 'o le taeao na i Pule. Ma le aso na i Tumua na a'e ai le I'a Sā, 'a e fesea'i ai toa feūa'iaulumalautea

O taeao ia 'o le puapuaga ma le toto masa'a, sa tua ma alo ai Sāmoa. 'A e ina 'ua taunu'u mai le Talalelei i Sāmoa i Matāniu-feagai-male-ata, Faleū ma Utuagiagi, Malaecola ma Gafōāga ona ūtu loa lea o le toto masa'a. 'Ua ao Sāmoa ina 'ua sulua i ave malamalama o le Talalelei o le Malō o le Atua.

'O taeao nā o Sāmoa, ma 'ou te le fa'atauagavale i taeao 'auā 'ua tofu lava le taeao ma le mea na tupu ai, fa'apea fo'i ma lona tāua. O lo'u taofi fa'atalolo pa'ia o taeao nā, a 'e o le taeao 'ou te fa'atāuaina, se'i 'ula ai lo tatou taeao paū ma le taeao pa'ia. 'O le taeao lea na toe tū manumālō ai lo tatou Alii o Iesu Keriso, 'ā lea 'ua tatou eva ai nei i laufau mālū, 'a e sa'o i ma'omalie ma mapu ai nei i falematū.

Ta'alolo ia taeao nā iā Tumua ma Pule, To'oto'o o le Fale'ula, Tama Matua ma Tulatoa o Sāmoa. 'Auā o le latou fatu'āiga tausī lea.

Vāega Fā-PA'IA: 'O pa'ia o 'āiga, faleupolu o pāpā, faleupolu o tofiga, o faia, gafa ma fa'amatafi loa le taeao, tatou alo 'ava 'ua mai vai 'a e suamalie 'ava i le alofa o le Atua. SOIFUA.

LAUGA FA'ASĀMOA

Sa fetu'utu'una'i nei muni-aō 'a e saili se gafa o le fale 'auā lo oulua taeao fesilasilafa'i. 'Ua tasi ai nei le ta'u o a'u o le 'ā 'avea ma ō outou sui 'auā le fa'alagā-maea a Sāmoa o lea e tapua'i mai.

E muamua lava ona o'u fa'atulou atu, tulou, tulou, tulouna lava e pei o le 'upu ia Seve-ale-ulu-nana ma Li'ava'a-le-faigā. 'A e se'e lili'a ai nei Saveasi'uleo ona o le tai 'ua o'o o'o, 'ua to'a nei le tai o Alo, 'a e no'ano'a le tai o Tigilau, 'ua tafea le taisua, 'a e fotupule le tai o Tumua. Fa'agafua la lo'u nofoaga 'a e ui magalo lo'u leo, o si o ta lima lava e pa'ia ai si o ta mata.

'O lo 'ua sina le sina o sina 'ua tavai manusina, 'auā 'ua pa'ia fale nei 'ua pa'ia foi ma fafo, 'ua pa'ia luga 'ua pa'ia foi ma lalō, 'ua sālā, 'ua sālā le 'ave-ō e pei o le 'upu ia Fe'epo, 'a e 'ua tatou fa'asa-ō e pei o le 'upu ia AO ma PŌ. Ina 'ua nofoia nei muliau-oloolo ma 'ua alitia fanua. 'Ia afio mai ma maliu mai, e'e maia so'u paolo ma so'u fa'amalumaluga, lafo mai lou a'ao tu'u atu so matou lima se'i tatou lulu-lima, 'ua mālō le taufolau.

'O lou lātō i le tai ma lou va'a tau mai gatai ma lou lefulefua mai, 'ua tuana'i nei le ātu vasa ma ātu ava, o le galu tau ma le galu fefati a'i, o le peau-tā ma le peau lagava'a, o le i'u tila ma le ulu-lā, o le pi'i-ama ma le ava fatafata e pei o le 'upu ia Saoluaga. O lou lātō i le ala o lo 'o i ai le ma'a-tui ma le ma'a-tala, o le ma'a-ta'anoa, 'ua tuana'i nei le pō 'ua ao Sāmoa. 'O lou lātō i le 'ea o lo 'o i ai asiosio, afā, ma matagi, malele Tagaloalagi 'āfai tou te nonofo 'ia 'outou fealofani.

'Ua pa fuga le 'ā, ma 'ua mapu'e le tia sālā, 'ua laga foi le matagi fuli afā 'auā lo tatou taeao 'ua tā'otoga i'a sālā, 'a e tau fai sunu'i nei ao o le lagi. 'Ua pa'ia lenā tala nā 'atoa, 'ua pa'ia foi lea itū o le malu. 'Ua mamalu foi le tuā'aumafua-malu i le atuāluma e pei o le 'upu ia To'oā ma Titilagi-pupula, 'a nofoia pou 'o matuā-tala ia fa'aogā pou o lauga. 'Ua pei o se u lalagi le saoga o le 'aumaga a tupu e sauni latou te maina se 'ava pe 'ā o'o ina pā'ia le pule 'ava.

'O le 'ā se'i saili mai le a'ano 'a tamali'i 'auā lo tatou taeao mamalu, sa ofo mai le aitu na Leiloa e 'avea o ia ma 'avefea'u i le motu lea i Sasa'e 'e na te amia le Latasi o lo 'o i Malaetele ma Malaioletoto'a, le afio'aga i le Lā'au-na-amotasi, Fa'atui ma le 'Auva'a o To'oto'o o le fale'ula tauaitū ma le tautagata. Sa

tali mai e fa'apea, fa'amalie Afioa i Ma'opu, Taumafa'alofi, e fa'apea lo outou to'afā, le matua o Mauga, Savea ma Lea'eno ma oe Itū'aumālōsi. O le lātasi lea na 'e'amia mai, talofa 'ua leai, 'o lea na alofi ai i vasa le Tuimanu'a ma Mālietoa, o le pine moni 'o ā lā'ua tala, o toe o suālōfi lenā e 'i le Tai-Samasama.

Ua talu le va'afea'u i le motu tele o Salafai i le afio'aga o Pule Ono. Na misi alofa mai Pule-Ono ma fa'apea mai 'ua leai so'u inati i le tolu-ai'ava, 'ua sāua i le Vaioavea ma le Pā-Ti 'e le putea. 'Ua afea nei le afio'aga i le susūga tūtasi a Lei'ataualesā, sa fa'amalie mai lava le ali'i ia 'auā nei tu'uina atu ia te ia se leaga, o le fatalo'o sa tofā i Faleu ma Utuagiagi o lea sa fai ma inati o le āitū tamatai o Nafanua na sau ma le Lua'ipou o Mālō.

Na liliu le malaga i Tumua ma tō'ai taunu'u i Ma'auga ma Nu'uausala le afio'aga o le Tui-A'ana, le matua na togi, le faleiva, le Usoga o Lā'au na fafau o A'ana ma 'aiga e fā ma le sa'aga'ese'ese o A'ana, na fetalai Alipia, talofa i le va'afea'u 'ua lē maua lou fanoga masalo o se fa'atala-u'ula a le Tulāfale ia Taufete'e ona o lona pito mai i A'ana. O A'ana o le itū o le lā e mamago vanu.

'Ua pāia nei Tuamasaga le afio'aga o le Mālietoa i le Tanumafili ma le Vaitoelau, o Malie foi ma le Vāopipi o lo 'o susū ai tu'itū'i o le Gato'aitele, Fata ma Maulolo o Pou Fitu o le fale-Mālietoa, 'aiga e lua ma le matua e fa'apea le vagana ma le fetalaiaga. Sa latou tali mai ma le fa'aaloalo ma fa'apea mai e fa'amalie atu i le fanoga na molia ma 'ua sa'o lava sa alofi le Mālietoa ma Tuamasaga i le papa na i Galagala 'a e i ai le mea 'ua tupu ai 'ua tagata valea le 'ava e Tole. Silasila foi o le mafua'aga lenā o le malae o Tuamasaga, o le Niniva.

'Ua tō'ai le va'afea'u i Attua i le 'ele'ele o le Tui-Attua o Lalogāfu'afu'a ma Mulinu'u, 'ua tatala le avei ma ta'utino le solo a Va'apu'u o le sailiga o se 'ava 'auā mālō, a o fetalai le avefa'u a o lologo fa'a-Tutuila le afio'aga iā Seuta'atia e fa'apea le to'aono ma Tupai ma le saofā'iga. 'Aiga e lua Sālevalasi ma Sā-Fenuunivao, o ao o Attua, uso ma l'u o Attua faigā, Attua auliuli ma Attua le tonu, na pa'u le susūga ia Lufilufi ma fa'amalie mai 'ua mativa le tāuga a le Fa'amatuāinu 'ua soloa i le vaiavea.

'Ua talu le va'afea'u i le motusā, 'ua afea nei Gagarnoe ma Utumoe'a'au e afio ai le Ma'opūtasi ma Sa'ousali'i ma le nofo ma'opū, le fetalaiaga iā Tuaoilo na faleagafulu i ai le motu e fa'apea le Launiu

Saelua, e siliga o le tali e leai. 'Ua pā'ia nei Fatu-legae'e ma Mālōtumau i le afio'aga i le 'Autasi, le afioaga ia Le'iato fa'apea tama matua ia Sua, 'Aulava ma Mulitauapele e fa'apea 'upu i le Vaifanua o Tuasosopo ma Masaniai 'ua siliga tali seu.

'Ua talii le malaga ma solia le afio'aga o le tupufia Faumua, na si'ilima tula o Sa'ole ma Sale'a'aumua ma 'ua fa'afiti mai 'ua leai lava se inati o le malaga. 'Ua liliu le malaga i le Falelima i Sisifo ma tō'ai taunu'u i le Tualauta i le afioaga i le tama Pūnefu e fa'apea le afioaga i le tamaitai ma le nofo a Sa'o o le Tualauta a 'e maise ai le nofo a pona'o fa'apea Tama matua o lo 'o latou umia mamalu ma pa'ia o Tala-lupelele ma Olosoaia ma o le tali mai o le leai lava. 'Ua asia nei le Tuālatāi i Asotau le afio'aga o le alo o Salamasina le afioaga Satele, susū alo o Fanene 'a e fa'apea tulatoa o le itūmālō, o le tali lava e leai. 'Ua tō'ai le Va'afea'u i le afio'aga o le Fa'atui o le Motu ma le Maluolefale, o tama matua ia Olo ma Leoso o lo 'o tausia pa'ia ma mamalu o Laloifi, Falesau, ma le Faleomavaega, o le tali a Tama Matua 'ua leai lava so'u inati.

'Ua asia Sili'aga ma Niutea e fa'apea le maota o Tupapa o le afio'aga o le Gafatasi ma le Maota o le 'Aitu Tagata ma Niutea e alaala ai 'Aitūlagi ma 'ua

si'ilima mai lava 'ua leai. 'Ua siliga le saliga i le atu Sāmoa, 'ua toe talii i fanua le saliga i le afio'aga o Ma'opū ma Taumafa'alofi le alaafaga o le to'afa ma Itū'aumālōsi. 'Ua suatia nei le tumutumu o Matafao ma 'ua maua ai le 'ava o le alofisa o le mālō o le tupu o Mageafaigā.

'O le 'ava lā lea 'ua tau'a'aoina nei 'e avaga lima ai le afioaga i tapa'au o le afio'aga nei. Lea lā 'ua motu i le lagi le Latasi o le 'ava lava na amia i le lagi tua tasi e tū 'a e lafitai lenā 'ua e silafaga i ai 'ua le tu'ua ni lelei 'a e avatu ni masei, o le mea sili o le tā mativa fesaga'i. Talofa 'ua fai lau pule le a'ua'u ma 'ua tō ai nei le inati o le tanoa i 'aunaga latou te galulue i ai, 'ā ma'ea ona 'alaga lea o le galu 'a e talimulia'ao ipu o le taeao 'a e molimoli ma tu'utu'u lima le 'ava a le atuāluma nei, ni suā alofi 'o totoe 'ia sasa'a fua ma lā 'outou 'au'auna, nona ia le pa'ia lea.

'O le 'ā se'i molia lā'au i Foga'a 'a e mua mea i Matāutusa i le pule fa'asoifua 'ua mafai ai ona tatou fesilafai i lagi e mamā. 'Ua malie nei le faga i pa'au 'ua malie ma le faga i Lalau 'ua atu-e le faga i Foa 'auā 'ua malietoa 'ua malietau. 'Ua tatafe alia 'ua susua vaipapa 'ua logo foi vai logoua, 'ua mālō le

Atua i lau pule fa'asoifua, nōnō le pa'ia lea i 'au'auna
a le Atua o lo 'o tau asuina le ipuvai o le ola i afio'aga
ma alalafaga.

'Ua gafoa nei ata e pei o le 'upu ia Pa'iātea ma
Pa'iālaala ma 'ua logo fo'i le Na i Atrea 'ua logo fo'i le
Na i Ama 'auā 'ua tafa le ata na i Saua a'e lafoia i le
vai o Tofuola lona malamalama. O lo 'o nofo fale i le
'āiga Satui-a-ma'a i 'upu o taeao o Sāmoa 'auā e
tofu le taeao ma le mea na tupu ai ma lona
mafua'aga e fa'apea fo'i i taeao o lotu e le 'ave'esee
lona tāua a'e peitai o le taeao sili o le taeao lenei
'auā o lo 'o mauāluga le soifua ma le lagi mamā 'ua
tatou fesilafa'i ai nei i pu'e o manū e aunoa ma nī
mala.

'O toe 'upu o le lauga 'ā tatala le filiali'i 'ia ta'ape i
lagi tau, 'ia tā'oto le aupeau i le sami ma le lau
'ele'ele ma le 'ea, feiloa'i ma le tapu'āiga o lo 'o
fa'amuli mai. 'Ia mātafi ni ao valevale mā ni ao
lealea, mamao ni apulusia i tofaga, 'ā tatou tau
mavae 'ia vaelua tutusa so tatou manuia e pei o le
'upu ia Tuna ma Fata.

Tatou alo 'ava o vai na mai 'ua suamalie i le alofa o le
Atua. Soifua.

*O le lauga lenei sa o'u lauga ai i totonu o le
Fa'amasinoga o Fanua ma Suafa i Mulinu'u i le
gasegase o Mālō o le suafa Malietoa. Le fa'amasinoga
lea i le va o sulī o Malietoa Talavou, Malietoa Moli, ma
sulī o Malietoa Gatutiasina i sē na te tau aveina le
suafa Malietoa, aso 5,6,7 Iulai 2011.*

LAUGA FA'AMASINOGA: aso 6 Iulai 2011

'O lo 'ua tī tī tā tā le apatā o le 'autātā, 'ua tu'ulā fano
lā le asō. 'Ua motu fo'i ma le ta'i le fetū ta'i Matagi.
'A e e'e ia i va'atapu le pā'ia o lau Afoga le Peresetene
Tuala Kerslake ma le mamalu o le Fa'amasinoga o
Fanua ma Suafa.

'A e mapu ane i Niafane i le taula o mālolo le e'e o le
'āiga Sā Malietoa. 'A e fata ia i mauga o Ao le
tapu'āiga a tupu ma e'e o le atunu'u 'ua aofaga
potopoto i le asō. Tulou, tulou, tulouna ia, 'a e ui
magalo se leo o le 'au'auna auā lele 'o le 'ā sosopo le
manuvale i le fogātia 'ā o ala le mafuaali'i.

Tulouna taeao e fia o le atunu'u. Tulouna taeao o le Talalelei. Tulouna 'oe Sāmoa o le Ao Mamala i le fa'asouga o ao ma le atu folasa i ou Lumāfatatoto ma ou Papatūloto. Tulouna oulua Tumua ma Pule, 'Aiga i le Tai ma le Va'a o Fonoti, Tama ma 'Aiga. Tulouna le Faleagafulu. Tulouna le Afioali'i le lā'au amotasi, Fa'atui ma le auva'a o to'oto'o. Nu'unu'u atu fa'atini o tausala pa'ia ia i faleupolu o tofiga o le latou fatu'aiga tausile'a.

'A e 'ou te le'i pa'i i le vai o le Mālietoā na i le Itu Tolu o Sagaga, Faleono o Leatigaga, Faleata ma le Gafa; 'Ia fatimagalo vai o le Mālietoā, 'auā e faigatā le teine o Ma'a i le tai papa'u o le Tuamasaga.

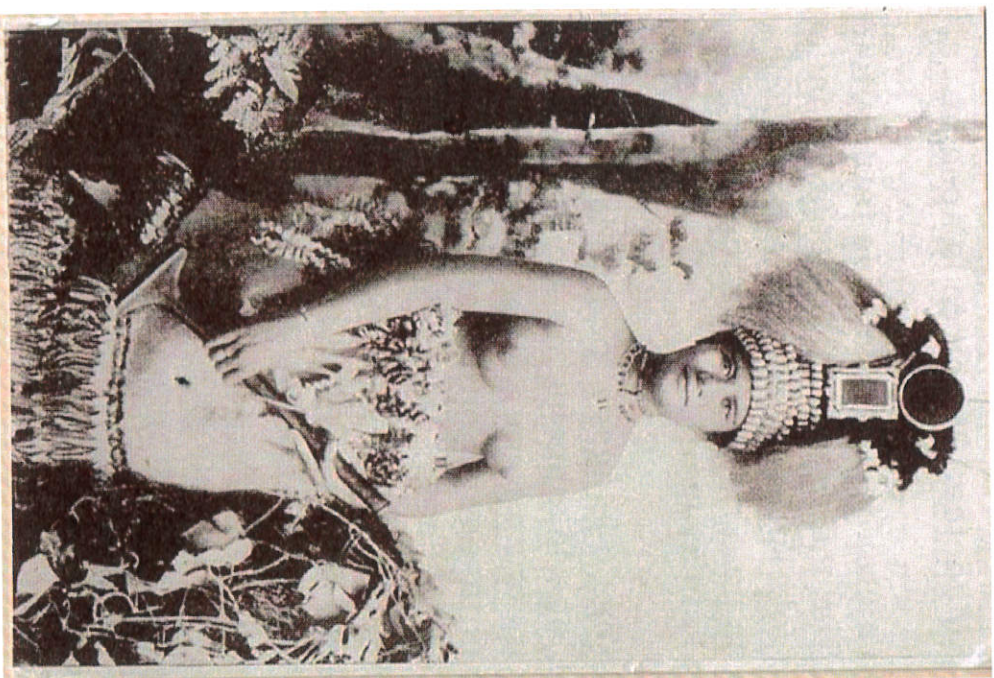
'Ua faiva 'ese lopepe i le taeao fesilasilafa'i ina 'ua pule i manu le Atua i lou soifua ma so matou ola. E momoli ai le fa'afetai i lo tatou matai i le lagi.

Fa'afetai lau afoga i le Peresetene i lau tofā mamao, le tofā manino, ma lau tofā sā'ilī 'auā le gasegsae a mālō o le 'aiga sā Mālietoā. Ia fesoasoani le Ali'i i ou faiva 'ina 'ia vave maua se fa'ai'uga amiotonu ma le lelei e nofo filēmu ai suli o le suafa Mālietoā.

Ou te fa'afetai tele i 'aiga e fia o le Mālietoā i lau tautua tupu ma lau fatu'aiga tausile i lou fa'aeaea i le Tama lea o Mālietoā. Matou te fa'a'apea atu ai i 'aiga fa'afetai, fa'afetai, fa'afetai tele i le tautua toto, tautua matavala. 'Ua mae'a ona fai tofiga 'a le Mālietoā, 'ua mautū atu foi i'ina lou matūpalapala. 'E leai lā se vave po 'o se potō na te toe suia nei tofiga. E tumau lava e o'o i le fa'avavau.

'O mo'omo'oga o le agaga pe tefā le tauala, 'a e sulu ia le pelu i lona fa'amoega ma alo ane 'i ou faiva o tapu'aiga ma mapu ane i ou se'etaga mālū. 'A e se'i liliu suli e filitaga se tautai matapalapala 'auā le sā o le 'aiga sā Mālietoā. 'A mae'a ona logo lea o 'aiga ma faleupolu o tofiga a Mālietoā 'auā lā 'outou fatu 'aiga tausile. 'O fea lava o le 'ā to'a i ai le uto, o le finagalo lea o suli. 'O le tatalo 'ia fai mālū faiva.

'Ia lagi e mamā lau afoga i le Peresetene ma le mamalu o le Fa'amasinoga o Fanua ma Suafa. Folau 'i lagi mā le sā 'o sā Mālietoā. 'Ia mamao ni ao tauila, 'auā nei tō le timu pe tafea le tau'ofe, ni fue lafo ma ni to'oto'o gauia i le pa'ia 'ua aofia. Ieova 'i lo tā vā ma ia manuia. Soifua

Afiofa Faleaoti Tu'ala Tactafe, Tūiga 'a le Taupou

VĀEGA VI SINA MA LANA TUNA

O le tasi lenei o tala o le vavau e uiga 'ese lona tula'i mai i Tala Tu'u a Sāmoa. E ui lava ina foliga mai 'o ni tala fa'afagogo 'a e 'o lo 'o i ai pine e fa'asino i ai lenei Vavau. 'Ua 'ou tusia lenei tala tu'u mo lou silafia e 'aiga lelei ma la tatou matā'upu o Lauga Sāmoa. E tele mea tāua a Sāmoa na maua mai ai i lenei Talatu'u o lo 'o fa'aagāina i lau Aganu'u e pei o le Lauga Sāmoa.

I aso anamua a 'o ta'a itūlua tagata Sāmoa, 'e itū tagata toe itū saualii. Fai mai tala o le vavau i le nu'u o Matāvai i Sāfune, Savai'i; sa i ai se ulugalii ma si ā la tama teine e to'atasi e igoa iā Sina. Sa nonofo i luga o le maua e igoa o Maugaloa i Salafai.

I se tasi aso, sa alu ai le teine o Sina e utuvai i le vai e igoa 'o Vaiole'ia. A 'o utuvai Sina sa ia va'aia se tama'i 'ia a o ta'alo e palu'ia. Sa papalu e Sina le 'ia ma alu ma ave i le maua e fai ma ana fagafao. Sa ia tu'u le 'ia i totonu o le tanoa fai mea 'ai a lona 'aiga ma tausi lelei ai.

Ua vave le tupu a le 'ia ma 'ua le ofi i totonu o le tanoa. 'Ua iloa ai foi e Sina o lana i'a o le tuna. Sa 'ave loa e Sina lana tuna e tausi i le vai lea 'ua igoa o Vaiole'ia. 'Ua tupu vave ma tele le tuna 'ua le ofi i le vai. 'Ua tupu le fa'afitauli ia Sina ma lana 'ia.

Manatua foi sa 'ou fai atu sa ta'a itūlua tagata Sāmoa anamua. 'Ua tupu le fa'alētonu 'ua i ai lagona fa'alētagata o le tuna. So'o se mea e alu i ai Sina 'ua taumūlimuli ai foi ma le tuna. 'Ua fefe Sina i le 'Tuna 'a e maise ai lona fa'alavelave 'i ā te ia. 'Ua sola 'ese Sina mai lona 'āiga.

O le tasi aso na alu ai Sina e tā'ele i le vai 'o le nu'u. 'Ā o fa'amalū le tamaita'i ma le va'ai atu 'ua se'e mai le 'Tuna 'i ā te ia. Ona oso ai lea o Sina i le pa'u matū, 'ua sai le tamaita'i ma fa'apea mai "Isa, ta 'ino'ino e, a o mata 'ea lā o le alelo". Ona maua ai lea o le igoa o le vai lea o "Mata O le Alelo". E o'o mai i le asō o lo 'o i ai pea lea vai i Matāvai i Sāfune, Savai'i.

'Ua lē fiafia Sina i le 'Tuna ma 'ua manatu 'ua tatau ona fa'aumatia. 'Ua lagona foi e le 'Tuna le lē fiafia 'o Sina 'i ā te ia.

Ona tagi ai lea o le 'Tuna ma fa'apea ana 'upu. Sina e, ni ou alofa i'a 'ou ola, 'a e fai a'u mau pologa. 'Ua ou sesē 'ua 'ou mā asiiasi i lo'u alofa. Sa 'e ave a'u i lou 'āiga ma tausi 'ia 'ou ola. Sina e, ni ou alofa ia 'ou ola 'Ua lē malie le fanoga o Sina ia fa'aumatia lana i'a.

Ona fa'apea lea o toe 'upu a le 'Tuna. "Sina e, ave lo'u ola e fa'amalie le fanoga. 'Ave lo'u ulu e sunu'i i le maota. 'Ā 'ou tupu ma ola ia fai a'u ma fa'apaologa. Le mu'a lenā e suamalie ai ou mana'oga. Le launiu mo sou 'aupolapola, le ati pouniu ma le fue o la'u lauga lena ia 'ou ola." Ona tagi ai lea o Sina.

'Ua 'ave e Sina le ulu o le tuna ma totō i lona paepae. 'Ua mavae ni aso ona tupu 'a e lea o le lā'au e 'ese lona matagōfie. 'Ua fa'aigoa e Sina le lā'au matagōfie o le Niu. 'O le ulua'i niu foi lea i Sāmoa. 'Ua faia e Sina e pei ona mavaeina e lana 'Tuna. 'Ua fa'apenā ona fa'amalieina ai mana'oga o Sina i lana niu.

O le tuna lea a Sina 'ua tatou maua ai isi measina a Sāmoa. Maua ai le vai o "Mata-o le-Alelo", maua ai le ulua'i niu i Sāmoa, le ulua'i to'oto'o ma le fue, ma le ulua'i lauga. Le niu 'atoa o le ulua'i to'oto'o lena sa fai ma to'oto'o o Tagaloa e fa'alagolago i ai pe 'ā lauga.

I aso nei o le atipouniu ma le fue e maua mai i le niu, a o mea totino nā o le Lauga Sāmoa. 'Ua maua ai le launui lea e fa'aaogā e faleupolu e fai ai ā latou 'auala i taimi o malui ma maua ai toga, tupe ma a'ai ai.

Le launui lea na lafi ai Lefanoga ina 'ua su'e le 'aiga sa Tagaloa e fasioti, 'ua ia fasiotia Tagaloaleniu. Le launui fo'i lea na fili ai Poluleuligana le alo o Mālietoga e tali ai le sua a Mālietoga. 'Ua te'i le ali'i e tatata atu le fili o lona atali'i ona ifo ai lea o le aso 'ai tagata o Mālietoga. Le launui fo'i lea na saelua e Mālietoga ma maua ai le Itumālō o 'Tutuila o lo 'o fa'alupe nei o le Launiusaelua. Ioe le launui lenā sa fai mai le 'Tuna ia Sina e fai ai sona 'aupolapola(ili) e tapili ai Sina e fa'amalū ai.

'Ā o fua o le niu e suamalie ai mana'oga o Sina. O le 'upu moni, e leai se vai mamā, vai marino, vai sua malie o 'i le lalolagi 'atoa e pei o le sua o le niu. O le a'ano 'e mu'amu'a o se tausami 'ese lona lelei. O le a'ano o le popo 'ua saunia ai fagu'u manogi e fa'aaoga e u'u ai, fai ai fofō ma isi foi vailā'au e fofō ai ia gasegase o le ma'i suka. O le mu'a sa fa'asusu ai le pepe o 'Tuia'ana Tamaālelagi e Ape ma 'Tutuila sa fai mo lā ali'i.

*Susuga To'oa Lau'asa Malietoga ma To'oa Sengalefeti Leapepe Frost
alo o Malietoga Mata'afa Fa'alaitaia*

VĀEGA VII SOLO FA'ASĀMOA

SOLO MO LE PO

O le agatonu i le fa'a-sausauga o le Sa'o Usoali'i
 Afio le Toe-Ali'i fa'apea Tapunu'u, le lau-ti na
 laulelei i le alo o Malietoa
 Le Gafatasi ma Tupua ma le fetalaiga ia Ta'amu o
 Vaigafa. Ua i ai nei le inati o le tanoa i lona 'āiga .
 O lo 'ua fono-ata o le fetū sa ta'iao, a e fa'autu-tagī
 moe manu o le afiafi

'O lo 'ua malele le manu-fanua
 Ua logo ali'i, logo pupua
 'O le matagi sa fa'afua
 'A o le masina sa malū peāua
 Sa lilo a e 'ua maua i le Ata-Lua
 Ina 'ua fa'afotu nei le malama na i sauā.
 'A e lafoia ata i Mataniufeagaimaleata
 Ua ta o'ao'a ai nei i falesēu 'a e sa'o i ma'omalie

SOLO - FOLAFOLA 'AVA PE 'Ā USI PAOLO

'Ua fa'aifo le seuga sega'ula i le mauga o 'ula
 A e talatu'u le tafaoga i se fa'alelēgā fulu ma se
 sausauga fa'atafao i tū o le taeao fesilafa'i
 'I lou lā tō i le tai ma lou afio mai 'atoa ma lou lā tō i
 le 'ea ma lou fa'aopeapea mai.
 Ua mālō le faga i Pa'au
 'O lenēi 'ua feso'ota'i lau,
 E pei o le 'upu i le faiva o tama.
 Ua a'e ma le mālō
 Ua tau le 'ai e pei o le 'upu i le faiva i vai
 'Ua feofofoa'i i le lagimamā
 A e le 'o ni puapuaga
 'Ua taunu'u le 'upu na i le ana
 I le tamaita'i o Fulu'ulaalematoto
 Ina 'ua moe mālō 'a e le moe ta'alolo
 'Ua aofia pa'ia ma mamalu 'ua'atoa usu i Taeao e ono
 Le agatonu lenā i le afio mai o (fa'alagiga o le malaga)
 Afio atu (fa'alagiga o le nu'u usu)
 Ua matou suia nei i vai.
 Ua usi o le 'ā fa'asoa. O! o! Tūla'i se soli Tamali'i.

SOLO O LE FOAFOAGA

'O galu lolo ma galu fatio'o
 'O galutau ma galu fefatia'i
 'O le auauapeau ma le sologā peau
 Na o na fa'afua a e lē fati
 'O le peau lolo ma le peau tā'oto
 'O le peau malie ma le peau lagatonu
 'O peau lili'a ma peau la'asia
 'O peau a sisifo mai aga'e
 'O peau lagava'a ma peau tagata
 Ma le peau tautala o lona soa o le auau ta'a
 Mapu i le lagi tuli mai vasa
 Tagaloa fia malōlō, tā lili'a i peau o lalo.

SOLO A NOA

Pa 'o ma patapata tū
 Fau e Noa le va'a tele
 Pa'o ma patapata tū
 Mo lona 'āiga
 O i le va'a 'ua sau timuga
 O mai povi moo maaa
 O mai manufelelei 'a, 'a, 'a.
 O i le va'a 'ua sau timuga.
 O mai le fanau ma le toalua o Noa 'auoi, 'auoi
 Ua ufitia le lalolagi ma le 'augāoi ma le lē popoi.

AUEGA A AFOA FOUVALE I LONA FA'AUNU'UA I LE MOTU O SALAIA

Moemoe lava ou te'i 'a e
 Pe sa ta miti ea, pe sa ta moe valevale
 Pe 'ua ta uu po 'ua ta pani
 'Ua ta moe i le va o tarnaita'i
 Pe ni taligā toga, pe ni faiga taumafa
 Po 'ua toia se 'Ia sa i le moana
 Se, o fili nei se tasi o agava'a
 Manogi le moso'oi ma le laga'ali
 Fa'aoso e le sea ma le asi
 Ma le sigano 'ua fenamua'i

'I le 'ou te moea mai nei le ala
 I lo'u fia pa'i i le Vaioletama
 Le Mulinu'u ma le Nu'uausala
 Pei o le faiva o le Tuamasaga
 'Ā puni i matatogo a'e i Faleata
 'Ā puniloa a'e i le Matāafa
 Atia mai se 'ava se Saumalolo
 'Aumai e taumafa ali'i ta'alolo
 'Auē 'ua naunau lota fia o'o
 Tali moli ita nei i le motu

SOLO A ALAPAPA

Ifo i se ala a'e i se ala,
 O lo 'ua valovalo manu moana
 Le taeao a malama, e potopoto i lou fa'atafa
 'O a'u e tusa ma le manu 'ua fa'apo'ia i ofaga
 Po'o Mulinu'u po 'o Nu'uausala o lo 'o fa'atafa ai le
 Tuia'ana
 'O le 'ā fou atu nei la'u talosaga.

Tulouna lou fa'atafa, tulouna le maotaga
 Tulouna le taulia o le fala
 A o e solo tua nei le taunu'u 'āigaga
 Pe na aumai 'e ā lea tala ma fa'apa'i mai 'e ā lea tala
 'Ua se ivi e fa'alava le talatala fa'alaoa'aga
 Le pa'i au ē o tama
 Leulumoea ma sā 'ese'ese 'ua tele lota mata'u ma
 lota fefe
 'Ua ma'alili fa'atagata na ta'ele
 'Ua peia le taualuga o Manu'a; 'ua oia fo'i le vao i
 Fagalele

Alapapa e, Alapapa, po'o Fuga ea lea ma Mau'ava
 Ne'i oulua tu'u le mao i le ala
 I le tigatoa ma le tigaa'ava
 Ma le sapatu motu pā i vasa.

Na ou tū i Togamau ma 'ou sā'afi'afi
 Tulouna le matagi ne'i agi
 Tulouna le peau o le sami ne'i fati
 Tulouna le i'a fe'ai ne'i fa'asaga ane
 'A e se'i sao mai Toleafoa o lo 'o i le motu i lo'u
 gasegase.

SOLO UI MA LUAMA'A

'O Ui ma Luama'a na usupogipogi si ā la malaga
 Na tau 'ava'e si ā la tama e tu'u i luga o le fasa
 'E osi ai si ā lā taulaga
 Ui e, tā fīa inu 'ava; Le Lā e, o le 'ā e taumafa
 O le 'ava lenā e tū lona 'ata i Sauale'ava
 A e fesuata'i ona a'a i Maeale'ava
 O le 'ava fo'i o le otigā tagata
 O le 'ava lenei o le 'ā 'ou taulia
 O fono o le 'ava na 'ou umia
 O le talo lenei o le mana
 O le manu lenā, o le tina ma le nafa
 O le i'a o le 'ata'ata, O le i'a o le Muliava
 Se'i liliu ai ou fofogana.
 'Ua lē ola le 'āigana i lau taumafa o! o! o!

'O UIGA 'O 'UPU

Auva'a 'o To'oto'o – Tofiga a le tupu mai 'i le Fale'ula i Malaetele anamua na fa'aulufale ma fa'aulufafu
ai Ao ma Pa'ia. Tofiga mauāluluga tāua i le vāga to'o-
to'o lauga i le va i fale ma fafo 'o le Atunu'u o Sāmoa.
'E fa'anofoina ma fa'apa'aina tupu. 'E latou te 'alaga
ina Ao ma Papā. 'O i latou fo'i ia e matua i ai le tu'u i
le Vaiātiga o Fetalaiiga o le Itumālō. 'O la latou sona-
ma'alou 'e ati 'i malae. (Agaifanua e feso'ota'i ai le
Aganu'u).

Tama Matua – Tofiga a tupu mai anamua, Fale'ula
na i Malaetele ma le Fale'ula na i Tulimatala na fa'a-
ulufale ma fa'aulufafu ai Ao ma Pa'ia. 'O i latou ia e
matua i ai le tu'u o fetalaiiga i le vā i atiga o faigamālō
ma Itumālō. 'O i latou e sui ai le afoga pā'u a Tupu
ma Ao o le Itumālō i le va i fale ma fafo i le vavaloloa
'o Sāmoa 'i a latou fetalaiiga. 'O i latou 'e fa'apa'aina
nofo a Tupu ma Ao o le Itumālō. 'O i latou e puipuia
Tamali'i ma Tupu i le vāga to'oto'o o fetalaiiga i le va-
valoloa o Sāmoa (ati malae). 'E feso'ota'i ai le atunu'u.

Pule i Salafai – Tofiga a Tupu mai Fale'ula anamua
na fa'aulufale ma fa'aulufafu ai Ao ma Pa'ia. Tofiga

Mauāluluga, e matua i ai le tu'u, o Pule i le va i fale
ma fafo o Sāmoa. Momoli le Afoga po 'o le Susūga
i le va o Tupu ma Tamali'i o Itumālō ma Sāmoa. 'E
ati 'i malae. 'E fa'apa'aina nofo a Tupu ma Ao ma
fa'amamalu ma tausī Tupu ma 'Aiga. 'E feso'ota'i ai
le Aganu'u.

Tumua – Tofiga a Tupu mai anamua i Fale'ula i
Malaetele ma le Fale'ula na i Tulimatala na fa'aulu-
fale ma fa'aulufafu ai Ao ma Pa'ia. 'O i latou ia 'e i ai
Le Susūga 'e fesilafa'i ai 'Aiga o Tupu, 'Aiga o Papā,
ma 'Aiga o Nofo. 'E tausīa le vā i Susūga ma fa'afofoga
iai 'Aiga ma Tama. 'E fa'apa'aina Nofo ma tausī
Tupu, 'e 'alagaina fo'i Ao ma Papā. 'E ati 'i malae. 'E
feso'ota'i ai le Aganu'u.

'Upega Lauga – 'O le gagana fa'atamali'i sa soifua mai
ai Ali'i ma Tūlafale o Sāmoa mai anamua. 'O le
gagana lea 'e fesilafa'i ai Tupu ma Tamali'i ma Tūla-
fale o Sāmoa i le vā fefa'aaloaloa'i. 'Ua fa'aogā 'e fai ai
vi'iga ma fa'alupega o pa'ia ma mamalu o lea afio'aga
ma lea alalafaga i ni mea 'ua tutupu i le vā fealoaloa'i
o Tamali'i. 'E fa'aogā fo'i i so'otaga ma faia i le vā o
nu'u ma isi afio'aga. 'E puipuia ai lou 'aiga, nu'u, itu-
mālō, mālō, ma ekalesia. 'O le 'upega-'o le fue lauga.
'O le fue lauga 'o le fetalaiiga. To'oto'o lauga 'o le pile.

Ulua'i To'oto'o(lauga) o Fetalai - 'O le ulua'i to'oto'o o fetalai o le 'āiga Sa Tagaloalagi. 'O le to'oto'o 'o le niu 'atoa sa masani 'ona tū 'o le lauga a lea Tagaloa ma lea Tagaloa ma toto'o(pipi'i) i ai pe 'ā lauga. 'O le 'amataga mai o le to'oto'o e maua mai i le oganiu a 'o le fue lauga e aumai fo'i i pulu o le niu fea'i lea.

Ulua'i matai - 'O Tagaloaleniu le ulua'i matai sa ali'i-ta'i i ai le 'āiga sā Tagaloa. Ina ua saili se gafa o le fale, se Ali'i 'e Ali'ita'i i ai le 'āiga sā Tagaloa. Sa ati loa le 'ava na tupu 'a e i luga 'o le tu'ugamau o 'Avali'i. 'Ua potopoto le 'āiga ma 'ua vaeluaina 'o le isi itu o Tagaloaleniu, a 'o le isi o Tagaloalefau. 'Ua ffa matai uma lā 'ua; ona tau ai lea 'o le taua. 'Ua tulia Tagaloalefau ma lana itu i le sami a e tu'u lo latou Ao ia Tagaloaleniu. Na maua ai upu nei fa'a-Sāmoa; fa'atafea i le tai, fa'atafea i le auau, soloa i le 'aufuefue. 'Ua fa'agoa le 'au'āiga o Tagaloalefau i a Sa'umania-Lefau po 'o Sa'umani, le maota o Lāfa'aua ma le malaefono o Pōmasamē. 'O le uiga 'o le maota, 'a o 'o i le po a e masa le tai(pe le tai) ona fononolea 'o le 'āiga i le a'au, 'auā 'ua nonofo mau 'i le sami Tagaloalefau ma lona 'au'āiga o Sa'umanilefau po 'o Sa'umani.

Ali'i Sili - 'o se ali'i po 'o se tamali'i 'ua ali'ita'i iai se'āiga ma se afo'aga. 'Ua 'ave iai fa'aalologa uma ma ona fa'alupega 'i le 'āiga, nu'u, ma le atunu'u.

Tūlafale - 'o le matai lea 'e tā'ua 'o le fofoga fetalai 'o le Sa'o po 'o se matua 'e fasino tonu i ai lea suafa. 'O le ulua'i Tūlafale o Atu'aitele ma Atuinu'ava. 'O le 'aumaiga 'o le Fale'ula na sola ma Tuiminimini i le Atu 'Atafu. 'E to'afā na 'o 'e a'amni, o Ulupo'o, Fe'e, o Atuinu'ava ma Atu'aitele. 'O na tau lea o Fe'e ma Ulupo'o a e sosola mai Atuinu'ava ma Atu'aitele ma le Fale'ula, 'ua fa'atū i luga 'o lā papātua ma fe'ausi mai i Sāmoa. 'Ua fai 'o la tua ma tūlaga 'o le Fale'ula. 'O na maua ai lea 'o le 'upu Tūlagafale 'o le Fale'ula; po 'o Tūlafale 'o le Fale'ula.

Sa'o'aumaga - e uiga tutusa 'upu nei; sa'o'aumaga, Aualuma o tane, ma Mā'ava. Sa'o'aumaga e ulu iai le 'aumaga 'o le sui lea 'o le ali'i. 'O alo 'o ali'i, 'e ulu iai le 'aumaga i le faiga 'o le 'ava. 'O Lefanoga 'o le ulua'i "sa'o'aumaga". Na ifo iai pa'ia ma sā 'o le 'āiga Sā Tagaloa. 'O "Silia" lona igoa sa'o'aumaga.

Sa'otama'ita'i - 'o le sui lava lea 'o le ali'i sili 'o le Nu'u 'e ao iai tama'ita'i. 'O ao ia 'e 'ave i alo tama'ita'i 'o Ali'i Sili o nu'u, itumālō, ma faigamālō. 'E ulu iai tama'ita'i 'i le saoina 'o le paluga 'o le 'ava. 'O ia e la'e'i 'i le lauao po 'o le tūiga 'i le paluina 'o le 'ava 'o ali'i, 'o le 'au-na-fa'apae e mo'emo'e i fa'afafaga.

Uluai 'Ava – 'O le 'ava lenei na fa'anofo ai le uluai Matai o Tagaloaleniu. 'O le la'au lea na tupu a 'e i luga 'o le tu'ugamau o 'Avaali'i le alo o Tagalolagi. 'Ua fa'aigoa le la'au lea 'o le "AVA" e fa'amanatu ai le tama 'o 'AVAAALI'I. 'O le uluai 'ava lenei na atia mai i le aso na su'e ai se gafa 'o le fale 'o le Maota 'o le 'aiga sã Tagaloa. Sa tau le taua i le va o Tagaloaleniu ma Tagaloalefau 'auā e fia matai uma 'i la'ua ma 'ua manumalō Tagaloaleniu. 'O le uluai 'ava lea 'o 'Avaali'i na fa'anofo ai le uluai matai 'o Tagaloaleniu.

Fuāga o lo 'o Lalovaōa – 'o alo po 'o fanau laitī, lupe 'o le foaga, alo pele. Tupulaga laitī.

Poto le tautai a e se le atu 'i ama – 'upu fa'amaulalo. 'O le va'a 'e lua ona itu, 'o le itu i mātau ma le itu i ama, 'o le ama lea 'o le va'a. 'A fai 'ua 'ai le i'a 'ona taumafai lea 'o le tautai e tata'i(toso) mai le I'a i le itu i matau e faigofie ai ona sisi mai le atu. A 'e 'āfai 'e oso le i'a 'i ama 'o le 'ā lavelave 'i le ama 'o le va'a ma motu ai le 'afa a e sola le i'a.

Ia ati le 'ava a e totō ona 'ata – 'upu fa'aaloalo pe 'ā tu'umalō se tupu po 'o se alii,' ua uma lona soifua a e 'i ā ola si ana fanau. 'O le 'ata 'o le vāega lea 'o le 'ava po 'o le fasi la'au 'e totō ona ola mai lea 'o le 'ava.

'Ua se togi le seu lagatila ma le fa'apulou i tualima. 'O 'upu ia a Uluu mai Tufutafoe na fai atu ai ia Lefaoe o Atua ina 'ua fa'ailo lupe mua 'a Lefaoe i le lā ta'alogā 'o le seuga lupe. 'Ua iloa 'e Uluu 'ua amio pi'opi'o Lefaoe 'ua ia fa'ailo lupe mua a e 'e le'i amataina le ta'alogā. 'Ua iloa fo'i 'e Uluu 'ua uma ona seu lupe 'a Lefao ma fa'apulou, a o le'i amataina le seuga. 'Ona fa'apea lea 'o 'upu 'a Uluu. "Ua se togi le seu lagatila ma le fa'apulou i tualima.(O lona uiga 'ua pei o le togi 'o le ma'a le vave o lau seu ma fa'apulou a e 'e le'i amataina le seuga). 'Ua malō fai 'o le faiva."

'Ua togi pā tau 'i le 'ave – 'upu fiafia, fa'avii'i'i.

I 'Ulutogia i Aleipata sa iai se taupou lalelei sa tau su'e sona to'alua. 'Ua to'atele alii 'ua taumafai atu iai, 'ua leiloa 'e le taupou po 'o ai 'o le 'ā nofo ai. Sa faia loa se tauvaga 'i le 'ulu i luma fale 'o le 'aiga 'o lo 'o tautau ai le 'ulu 'e tasi 'i le tumutumu. Sa fai atu loa le taupou 'o se alii na te togia le 'ulu ma pa'u i le togi 'e tasi 'o ia lea 'o le 'ā la fa'aipoipo. Na togi e 'Alae 'o le alii 'o Si'umu tau 'i le 'ave 'o le 'ulu ma pa'u ai le 'ulu. 'U maua le āva 'a 'Alae ma maua ai ma le igoa o lea afio'aga o "Ulutogia" i Aleipata. 'Ua maua ai le 'upu lea "ua togi pā tau 'i le 'ave."

ʻUa faiva ʻese lo Pepe – ʻupu fiafia, faʻaviʻiʻi.
I le nuʻu ʻo Puipaʻa i Upolu o lo ʻo iai se tia i le
fanua faʻaupaato ʻe latalata i le sami. A ʻo seu
lupe Pepe i le tia lea a e teʻi ʻua sau le isi tamaloa
ʻua taumafai ʻe seu le lupe ma sola ʻese ai le lupe.
ʻE fetau le lele ʻese ʻo le lupe a ʻe oso mai le malauli
e puʻe le lupe, seu loa ʻe Pepe le lupe a ʻe maua ai
ma le malauli ʻi le taimi ʻe tasi. ʻUa faʻaigoa lea fanua
faʻaupaato ʻo Tiapepe i Puipaʻa i Faleata i Upolu.

ʻUa pafuga le ʻa – ʻO le ʻupu lea ʻe faʻasino i le faiva ʻo
seuga gogo. ʻE valaʻau le isi tagata seu ʻa ʻa e tali mai
le isi ʻa, ʻona faʻapepepepe mai lea o le gogo i le
mailei lea ma puʻe ai loa e tama seugogo. ʻO le ʻa ʻo
le tagi lea a le gogo. ʻE faʻasino i tagata sa fono ma ʻua
tasi le tofa ma le moe.

ʻUa logo le na i atea, ʻua logo le na i ama. ʻUpu fiafia
ʻe faʻasino ʻi se faʻamoemoe ʻua faʻaiuina ʻi le manuia.
ʻUa logo le na i atea – ua ʻai le iʻa ʻi le itu ʻi matau.
ʻUa logo le na i ama – ʻua ʻai foʻi le iʻa ʻi le itu i ama.
ʻE mafai ʻona iloa ʻe le tautai lea tulaga ʻona ʻua tau
fai toso itu ʻe lua ʻe iʻa. ʻUa logo le na i atea, logo le
Na i ama.

ʻUa tini pāʻo le uto. ʻUpu fiafia, ʻupu faʻaviʻiʻi.
ʻO le taʻaloga lea o tapalega ʻe fai i le vai papāʻu. ʻE
toʻalua i le itu ʻona aumai lea ʻo le fasi laʻau(uto) ʻua
togi ʻi le ʻogātotonu ʻona taumafai lea ʻo le isi itu ʻe
faʻapisi le vai ina ʻi a tafea le uto i le tini a e taumafai
mai foʻi le isi itu ʻe puipui mai. ʻE tini loa le uto ʻua
tau le ʻai.

ʻOaʻoa i faleseu. ʻUpu fiafia, ʻupu faʻaviʻiʻi. ʻOaʻoa-ʻua
maua lupe po ʻo ʻua maua mea. Faleseu-ʻo le fale lea
e puipui uma ona itu ʻe le mafai ʻona iloa mai i fafo.
ʻOaʻoa i faleseu, ua tele ana lupe ʻua maua ma nofo
ai lava i totonu o lona faleseu ʻe le iloa mai ʻe isi.

ʻO le ʻā sosopo le manu vale i le fogatia. ʻUpu faʻamau
lalo. Sosopo le manu vale-ʻua lele i luga ʻo le tia le
manu ʻe le ʻo se lupe. ʻE le taulia ʻua na ʻo lupe o lo ʻo
talia ʻi le tiaseu. ʻO manuvale ʻe oia ai le fogatia.

Fetuʻunaʻi muniāo. ʻUpu taofiofi. Muniāo ʻo le laʻau
faʻalava e fetuʻunaʻi ina nei numi le ʻupega.

Alofa moli po. ʻO alofa ʻe momoli ʻi le po. Fautuaga
ʻe ʻave faʻalilolilo ʻe fesoasoani ʻi le ʻo lo ʻo mafatia.

TOE 'UPU

'Ua tūvana i figota, 'a e olioli livaliva, siva se'esē'e, temeteme le teine o Tumupu'e ina 'ua a'e 'auomanū a e tafea 'auomala, 'ua agimālū ai fīsaga. 'A e e'e ia i lagi tapu le pa'ia mauāluga o tupu ma e'e o Sāmoa i lau fa'asausauga. A e mapu ane i Nīafane le taula o mālolo i le alalata'i o To'oto'o ma Faleupolu e fīa o Sāmoa.

Mauga e, o Salafai 'ua tā'oto a 'o se I'a mai moana. 'E i ai ea ni toe o Sagone? 'Ou te lē seu tafili lā le ga'a a e ou seu matāto'aga 'auā le fale tulutulu i tao 'ua so'o ona ta'i ao. 'Ou te lē fagota lā i le sao pe toe fulisia ulutao. Tau ina 'ou lafo fa'a'aufala e pei o le faiva o Togialugaga, e faigatā Sāmoa o le Ao Māmala.

'A e 'ou te le'i talatala fili fa'alau'a lē talosia na i le falefā, e fa'atulou i ou alofīsā e sā Sāmoa e faigatā. Le 'ele'ele lavelave ma le 'ele lele, a o fanua e filifili ma felefele o le tā'ui lea sa latou tāpui ma au pelepele. Sāmoa o ou pa'ia ma māmala 'ua mae'a ona māmānu fa'atiti o tausala i ou tofiga.

'Ou te le fagufagu vale lā iā te 'oe Sāmoa, a e 'ou te mātā'utia fa'atulou, tulou, tulouna ia 'oe Tumua ma

Pule, 'Aiga i le Tai, ma le Va'a o Fonoti. Tama ma 'Aiga. Le pa'ia o le Faleagafulu, afo le La'au Amotasi ma Ali'i Fa'atui, alalata'i le Auva'a o To'oto'o ma 'oe le Manu'atele. Susū fa'afeagaiga taulagi o afo'aga o lo 'o tatalo mo se manuia o Sāmoa mo taeao. 'O ou pa'ia ma sā nā Sāmoa.

'Ua togi pā tau i le 'ave le alofa o le Atua ma lana pule fa'asoifua 'ua tatou 'ae'ae ai nei i ma'omalie ma 'oa'oa i faleseu i lagi o Matagofe. 'E ui o se Tofā sālūpe, a e 'ausaga lē tūvae lo tatou ola, e fa'asega tūlauniu i le puleto'a le Tapa'au i le Lagi. Fa'afetai, fa'afetai le Atua i lou alofa. Ui magalo le leo 'o le 'au'auna, 'auā lele 'ua sosopo le seuga i le fogātia a 'o ala le mafuaali'i.

Sa 'e seu i faleva'ai ma faletapu'ai a o alo faiva le 'au'auna. 'Ua a'e mālō faiva 'ua i'o le upega ma lafo i le talitali. 'Ua lausasa'a le faiva, 'ua si'i fo'i le atu a Tausunu 'ua tau le 'ai, 'ua tini pā'o le uto i faiva i vai. 'Ua so'o'ula le fala 'ua tini le matalalaga.

Fa'afetai le Atua i ou sosia i lou fesoasoani mai i lau 'au'auna. 'Ua mae'a tapena le Lauga Sāmoa i le tusi, "Sā'afi'afiga o le Aganu'u ma Agaifanua a Sāmoa".

O le agaga mauālalo o le tusitala 'ia 'avea lenei tusi e toe timata ai le Upegā Lauga o le 'ā mamulu atu. E tala 'ese'ese le atunu'u. 'E lē fa'atonuina le TOFA ma le MOF. A e o se tā'iala lea mo 'oe e fatu ai sau lauga i lou lava malie. E taliga fia logo le mauga o Olo i Salafai i se tamali'i, tulatoa, failauga po 'o se alo e poto e tautala fa'aaloalo i le gagana Sāmoa e pei o Lauga Sāmoa.

'O le Lauga Sāmoa o le mitamitaga lea o failauga, tulatoa, faleupolu, ma to'oto'o uli o le lavaloa o Sāmoa. Latou te tiu ai ma sa'afi i lau measina. 'O le Lauga Sāmoa e puipuia ai lou 'aiga, nu'u, ma lou atunu'u, a e maise ai le puipuia o tupu ma e'e 'o lo 'o 'e tausi va'atele i ai Sāmoa. 'Ia 'e mitamita i lau Aganu'u 'a e maise lau Lauga Sāmoa, 'ia u'u mau 'i mamulu.

'O faiva alofilima o le tagata 'o le sese. 'Ia galo ia i A'a ni fa'aletonu a 'o ni manogi 'ua nanamu i lau "Sā'afi'afiga o le Aganu'u ma Agaifanua a Sāmoa" ia fai lea ma ou sei 'ia sasala 'i ou faiva ā lauga. 'Ia so'oula ai aso lelei. 'Ia manuia ou faiva o lauga, a e 'o le 'ā ou tu'i atua le mulipapaga. SOIFUA!

Aiono Papali'itele F.Fa'alataitaua

Acknowledgements

1. Unpublished manuscripts(old) of Lauga Samoa by Lei'ataualessa Aiono Papali'itele Lolomatauama
2. Dr. Augustin Kramer, "The Samoa Islands" Vol 1 p. 282 Auega Afoafouvale; p.554 Luai ma Luma'a; p. 539 Solo Foafoaga 'o le Lalolagi
3. Front cover were prepared by Salamasina Patricia Fa'alataitaua.
4. Picture of the orators on the cover is the author's.
5. Edited by Tupuola Kalolo
6. Illustrator To'oa Cecilia Toti Papali'itele
7. Format, final proofreading and data entry Papali'itele Fa'asiu Kelly.